

HOGESCHOOL ANTWERPEN
HOGER INSTITUUT VOOR VERTALERS
EN TOLKEN

De tolk en de journalist: twee verwante werelden?

Els Vanbrabant

Masterproef
ter verkrijging van de graad van

MASTER in het TOLKEN

Promotor: Franciscus Albers
Assessor: Jimmy Ureel

Academiejaar 2007-2008

Voorwoord

Aangezien elke masteropleiding afgesloten wordt met een masterproef, moest ik na mijn licentiaatsverhandeling van vorig jaar dit academiejaar opnieuw een masterverhandeling schrijven. Omdat de inspiratie niet meteen kwam, ben ik bij boekjes à la “Hoe schrijf je de ideale thesis” te rade gegaan. Vooral het advies om te schrijven over het werkdomein waar je later zelf terecht wil komen, heeft mij op het idee gebracht om iets te schrijven rond mediatolken en journalistiek.

Zodra dit beslist was, ben ik aan de slag gegaan en heb ik alle mogelijke artikels gelezen die maar iets met mediatolken te maken hadden. Er is heel wat geschreven over het verschil tussen mediatolken en conferentietolken. Bovendien viel het mij op dat de competenties van een tolk en een journalist vaak met elkaar vergeleken werden. Toen ik een artikel las waarin een tolk-journaliste pleit voor de dubbele opleiding tolk-journalist was ik geïntrigeerd en leek het mij interessant om daar verder onderzoek naar te voeren.

Een literatuurstudie was de beste manier om de essentiële competenties van zowel tolk als journalist vast te stellen. Zo kwam ik ook tot het verrassende besluit dat beide beroepen inderdaad heel wat met elkaar gemeen hebben. Een vergelijking met de bestaande opleiding drong zich dan ook op.

Ik zou graag ook nog enkele mensen bedanken voor de hulp en steun die ze mij gegeven hebben bij het schrijven van deze masterverhandeling. Eerst en vooral zijn mijn ouders een grote inspiratiebron geweest. Verder was er een goede samenwerking met mijn promotor die me de nodige vrijheid gegeven heeft en bij tijd en stond ook nuttige tips verschaft. Ten slotte heeft Patty van Bielder voor een grondige correctie gezorgd. Het resultaat is mede dankzij hen een boeiend betoog geworden.

Inhoudstafel

Voorwoord	2
Inhoudstafel	3
Inleiding	5
1. De tolk	6
1.1 Wat en waarom?	6
1.2 Wie, waar en hoe?	8
1.2.1 Sociale context van de interactie (Pöchhacker, 2004: 13-17)	10
1.2.2 Typologische parameters (Pöchhacker, 2004 : 17-25).....	12
1.2.3 Tolktypes volgens Ivars (Ivars, 2002: 112).....	13
2. Ethiek	15
2.1 Tolkethiek	15
2.2 Journalistieke deontologische code	17
2.3 Besluit.....	20
3. Een mediatolk is geen conferentietolk.....	21
3.1 Verschillende standaard.....	21
3.1.1 Vorm is even belangrijk als betekenis	21
3.1.2 Taalgebruik	22
3.1.3 Controle	23
3.1.4 Verschuiving ethische waarden	24
3.2 Verschillende omgevingsfactoren	26
3.3 Gebruik professionele tolk	28
3.4 Besluit	31
4. De competenties van een tolk en een journalist.....	32
4.1 Talenkennis.....	32
4.2 Achtergrondkennis.....	34
4.3 Communicatieproces	35
4.3.1 Wat is communiceren?.....	35
4.3.2 Het communicatieproces	36
4.3.3 Non-verbale communicatie	37
4.3.4 Actief luisteren	39
4.4 Sociale vaardigheden	41
4.5 Notitietechniek	42
4.6 Presentatie.....	43
4.7 Ethiek.....	45
4.8 Technologische kennis	47
4.9 Andere kwaliteiten	48
4.10 Besluit	49

5. De opleidingen in Vlaanderen	50
5.1 Toegepaste taalkunde	51
5.1.1 Eigen visie	51
Hogeschool Gent.....	51
Lessius	51
Hogeschool Antwerpen.....	52
Hogeschool-Universiteit Brussel.....	52
Erasmus Hogeschool Brussel	52
5.1.2 Competentiegerichte opleidingsonderdelen	53
1. Talenkennis	53
2. Achtergrondkennis.....	55
3. Communicatieproces + 4. Sociale vaardigheden	56
5. Notitietechniek	57
6. Presentatie.....	57
7. Ethiek.....	57
8. Technologische kennis	57
9. Andere kwaliteiten.....	58
5.2 Communicatiewetenschappen	59
5.2.1 Visies.....	59
Universiteit Gent.....	59
Vrije Universiteit Brussel	59
5.2.2 Competentiegerichte opleidingsonderdelen	60
1. Talenkennis	60
2. Achtergrondkennis.....	60
3. Communicatieproces	61
4. Sociale vaardigheden	61
5. Notitietechniek	62
6. Presentatie.....	62
7. Ethiek.....	62
8. Technologische kennis	62
9. Andere kwaliteiten.....	62
5.3 Besluit	63
Besluit	65
Bibliografie	66

Inleiding

Het beroep van tolk spreekt nog steeds tot de verbeelding maar de meeste mensen denken dan vooral aan de tolkcabines in de gebouwen van de Europese Unie. Weinigen staan erbij stil dat tolken in verschillende sectoren aan het werk zijn en er de laatste tijd ook meer en meer in de media van hun diensten gebruik gemaakt wordt. Deze onduidelijkheid ontstaat vooral doordat het onderscheid tussen journalist en tolk vaak niet aangegeven wordt en één en dezelfde persoon de twee taken vaak voor zijn rekening neemt. Maar is een journalist wel opgeleid voor het werk van tolk, of de tolk voor het beroep van journalist? En zijn er geen goede argumenten te vinden om ervoor te pleiten beide taken toch strikt gescheiden te houden?

Om op deze vragen een antwoord te bieden, stel ik eerst vast wat tolken inhoudt, waarom er foute verwachtingen kunnen ontstaan en wat de verschillende vormen van tolken zijn. Vervolgens vergelijk ik de ethische vraagstukken waarmee een tolk en een journalist te maken krijgen en onderzoek ik of daar geen conflicten kunnen ontstaan. In het derde hoofdstuk maak ik via een literatuurstudie duidelijk dat een mediatolk meer competenties nodig heeft dan de traditionele conferentietolk. Bovendien toon ik aan dat deze competenties erg gelijklopend zijn met die van een journalist. Francine Kaufmann, zelf een tolk-journaliste, verwoordt het als volgt:

“Mijn dubbele opleiding (tot journalist en tot tolk) laat me toe vast te stellen hoe gelijklopend de kenniskwaliteiten en competenties zijn die nodig zijn om deze twee beroepen uit te oefenen. [...] Een journalist die een tolkopleiding genoten heeft, zou over een duidelijk voordeel beschikken tegenover zijn collega's op momenten dat de concurrentie het scherpst is. Op dezelfde manier zou een tolk die onvoldoende werk heeft, interessante jobs kunnen vinden als hij de technieken, reflexen en attitudes die eigen zijn aan de elektronische media onder de knie heeft.” (1995 : 374, eigen vertaling)

Op basis van mijn literatuurstudie werk ik in hoofdstuk vier deze competenties verder uit. Ten slotte koppel ik mijn studie aan de praktijk door de huidige basisopleidingen voor tolk en journalist te vergelijken met mijn resultaten.

1. De tolk

1.1 Wat en waarom?

Om te kunnen praten over de rol of de leefwereld van een tolk, moet je eerst vaststellen wat tolken precies inhoudt. Ook in de tolkwetenschap is dat vaak de eerste vraag en wordt rond het antwoord op deze vraag een theorie opgebouwd. Het is dan ook opvallend dat de definitie van tolken vaak aangepast wordt aan het doel dat wetenschappers tijdens hun onderzoek voor ogen hebben. Dit betekent echter niet dat de verschillende definities fout zijn. Het gaat nu eenmaal om subjectieve materie, namelijk taal.

Amparo Jiménez Ivars definieert tolken op de meest eenvoudige manier, als "mondeling vertalen" (Ivars, 2002: 96, eigen vertaling). Zo zal Jan met de pet tolken ook meestal beschrijven. Het onderscheid tussen vertalen en tolken is vaak niet gekend, zelfs studenten uit een vertaal- en tolkopleiding hebben er soms nog moeite mee. Deze opvatting is uiteraard niet fout, afhankelijk van hoe je 'vertalen' omschrijft.

In onze lessen vertaalwetenschap hebben we besloten vertalen als volgt te definiëren: "Vertalen is een brontekst omzetten in een doelttekst. Dit mag, maar moet niet letterlijk te zijn. Je houdt ook rekening met de andere cultuur." (Remael, 2006) Als je vertalen op deze eerder vage manier definieert, kun je inderdaad stellen dat tolken mondeling vertalen is.

Daar is Francine Mestrum van de EMCI-opleiding¹ het echter niet mee eens. Volgens haar maakt de tolk deel uit van een communicatieproces en helpt hij mee de communicatie betekenis of zelfs inhoud te geven. Mestrum kent de tolk drie rollen toe. Om te beginnen die van linguïst natuurlijk: een tolk kent de betekenis van woorden en zinsstructuren en de equivalenties die bestaan tussen twee verschillende talen. Helaas bestaan er nauwelijks echte equivalenties. Bovendien is taalkennis alleen niet genoeg om de betekenis van een discours te achterhalen en door te geven. Daarom moet een tolk ook socioloog zijn: de betekenis van woorden ligt niet aan de oppervlakte, maar wordt beïnvloed door de sociale achtergrond van de spreker en wat hij of zij weet. Ten slotte moet een tolk volgens Mestrum ook filosoof zijn, om te begrijpen dat de persoon die praat een

¹ Tolkenopleiding van de Europese Unie (www.emcinterpreting.org)

bepaalde realiteit creëert die ontstaat door het discours en het contact tussen spreker en luisteraar. Deze realiteit is gebaseerd op de kennis die de spreker en de luisteraar delen. Deze kennis is echter niet altijd gelijk en het is de taak van de tolk om de hiaten die kunnen bestaan, zodanig op te vullen dat de betekenis van het discours niet verandert.

De tolk doet volgens Mestrum dus meer dan 'mondeling vertalen': hij draagt ook bij tot het creëren van betekenis en het delen van kennis.

Pöchhacker (2004 : p11-12) reikt ons nog andere definities aan die voor zowel tolken als vertalen kunnen gelden en die aantonen dat, naargelang het beoogde resultaat van een onderzoek, de definitie er volledig anders uitziet:

"Een proces waarbij het de bedoeling is of ervan uitgegaan wordt dat een gesproken of geschreven uiting in de ene taal dezelfde betekenis heeft in een andere taal. (Rabin 1958)" (eigen vertaling)

"De overdracht van gedachten en ideeën van één taal (bron) in een andere (doel), of de talen nu geschreven of gesproken zijn... en of een of beide talen nu gebaseerd is op tekens of niet (Breslin 1976a)" (eigen vertaling)

"Een situatie- of functie-georiënteerde, complexe reeks handelingen ter productie van een doeltekst, bedoeld voor bestemmingen in een andere cultuur/taal op basis van een gegeven brontekst (Salevsky 1993)" (eigen vertaling)

"Eender welke uiting die gepresenteerd of beschouwd wordt als een 'vertaling' binnen een cultuur, op om het even wat gebaseerd (Toury 1995)" (eigen vertaling)

Omdat ik het vooral ga hebben over de praktische kant van het tolken, baseer ik mij op hoe tolken hun beroep zelf omschrijven:

"[Tolken] is de exacte overdracht van een gesproken idee van de ene taal in een andere. Ik zeg 'idee' omdat conferentietolken en tolken geen papegaaien zijn [...] die enkel om het even welke woorden die ze horen, tolken." (Diriker, 2003 : p239, eigen vertaling)

Om het even welke definitie er gehanteerd wordt, telkens blijkt dat tolken een vaag omliggend beroep is. De tolk brengt ideeën over in een andere taal en daardoor automatisch ook in een andere context. Soms moet hij herformuleren, extra voorbeelden geven of extra uitleg toevoegen

aan het oorspronkelijke discours opdat het idee in de andere taal nog steeds dezelfde betekenis zou hebben.

Volgens Robin Setton (2006) is dit logisch want de tolk behoort goed op de hoogte te zijn van de culturele achtergrond van zijn doelpubliek en zou daarom perfect in staat moeten zijn de context te manipuleren en aan te passen aan de manier waarop dat publiek de boodschap zal verwerken.

De tolk brengt met andere woorden haar interpretatie van de gedachten van de spreker over in een andere taal. Mestrum heeft dus gelijk wanneer ze zegt dat de tolk een deel van het communicatieproces is. De garantie die de tolk dan biedt, is dat zijn prestatie een “voldoende trouwe presentatie is van het origineel” (Wilson en Sperber, 1988: 137, eigen vertaling). Enerzijds wijst Setton dan ook op het gevaar dat de tolk bij het interpreteren van de gedachten informatie weglaat of nuances verandert. Hij kan, als buitenstaander, eigen bedoelingen hebben. Setton vraagt zich dan ook af of het wel een goede zaak is dat tolken eerst interpreteren en dan tolken.

Anderzijds verdedigt hij de tolk door te argumenteren dat iemand die simultaan tolkt, onmogelijk voortdurend zijn eigen gedachtegang kan vergelijken met die van de spreker. Hij heeft amper de tijd heeft om wat hij hoort af te stemmen op de leefwereld van zijn doelpubliek en tolkt bijgevolg de dingen die voor hen relevant zijn, zonder eigen agenda. (Setton, 2006)

Persoonlijk vind ik dit argument wat naïef want een tolk is scherp genoeg van geest om nog eigen gedachten te hebben. Toch is er volgens mij geen reden tot ongerustheid omtrent de bedoelingen van een tolk omdat we op zijn integriteit kunnen vertrouwen.

1.2 Wie, waar en hoe?

Er bestaan verschillende vormen van tolken. Ivars (2002: 97-98) onderscheidt tolkmodaliteiten en tolktypes. Hij spreekt over consecutieve modaliteit als de mondelinge brontekst met onderbrekingen gebracht wordt en als de mondelinge herformulering achteraf gebeurt. De andere modaliteit is het simultaan tolken, waarbij de mondelinge brontekst zonder onderbrekingen uitgesproken wordt en de mondelinge herformulering parallel verloopt. Vervolgens maakt hij een onderscheid tussen dialoog en monoloog consecutief tolken.

Het onderscheid tussen de drie modaliteiten valt ook op andere niveaus vast te stellen. De manier waarop de brontekst naar de tolk gecommuniceerd wordt kan verschillen, net zoals de vaardigheden die nodig zijn om een goede prestatie te leveren, de specifieke condities die aan de

modaliteit verbonden zijn, de genres waarin getolkt wordt en de manier waarop getolkt wordt.

Ivars vat het samen in een tabel:

	Dialogoog consecutief	Monoloog consecutief	Simultaan	
KANAAL	Direct Telefoon Videoconferentie	Direct Microfoon Videoconferentie	Direct Radio Videoconferentie	
VAARDIG- HEDEN	Domein waarin om- beurten gesproken wordt	Discoursplanning Synthese	Communi- catieve competentie	Morfosyntactisch anticiperen Conceptueel anticiperen Retorica Snelheid en prosodie Linguïstisch begrip
	Domein waarin van code gewisseld wordt	Retorica	Psycho- fysiologische competentie	Verdeelde aandacht Kortetermijngeheugen Snel semantisch bereik
SPECIFIEKE CONDITIES	Persoonlijke betrokkenheid	Notitietechniek Geheugen Aantal deelnemers	Elektronische uitrusting Duur van de toltussenkomst	
GENRES	Interview Debat Onderhandeling Training Vormingscursus Mondelinge examens Beschrijvingen Ondervraging Ceremonieën	Politiek discours (vergadering, officieel discours) Militair discours Religieus discours Vieringen Politieke, economische, wetenschappelijke, filosofische,... conferenties Officiële berichten Deskundig rapport Beschrijving	Hetzelfde als bij monoloog consecutief en: TV-interviews TV-debatten Films Documentaires	
SUB- MODALITEIT	Volledig	Volledig Samenvattend	Met technische middelen Zonder technische middelen Relais Simultaan met tekst	

(tabel: Ivars, 2002: 100, eigen vertaling)

De onderverdeling van de verschillende tolkvormen gebeurt bij Ivars op basis van het communicatiedoel en de situatie waarin van tolkdiensten gebruik gemaakt wordt. Op deze manier houdt hij slechts de vijf klassieke types over: conferentietolken, mediatolken, bedrijfstolken, sociaal tolken en gerechtstolken. (Ivars, 2002)

Het voordeel hiervan is de eenvoud. Het nadeel is dat er heel wat subvormen bestaan die niet in deze indeling passen zoals bijvoorbeeld doventolken. Daarom gebruikt Pöchhacker (2004) ook heel andere criteria zoals de taalvorm, de werkmodus, de communicatierichting, het gebruik van technologie en de professionele status. Hij houdt bovendien rekening met de sociale context: is de tolksituatie intra- of intersociaal? Wanneer de gesprekspartners deel uitmaken van twee verschillende culturen, spreekt Pöchhacker van intersociaal, als het gaat om dezelfde cultuur is het een intrasociale situatie.

Op deze manier is hij in staat alle vormen van tolken te beschrijven en duidelijk de onderlinge verschillen aan te geven. Dit spreekt niet voor zich doordat sommige vormen in elkaar overvloeien.

1.2.1 Sociale context van de interactie (Pöchhacker, 2004: 13-17)

Afhankelijk van de sociale context en de institutionele setting kunnen verschillende types tolken onderscheiden worden:

- *business interpreting*²: vorm van tolken met een eeuwenoude traditie, waarbij de betrokkenen enkel als doel hebben te ruilen of te handelen
- *diplomatic interpreting*: vorm van tolken waarbij de betrokkenen politieke relaties willen aangaan en onderhouden
- *military interpreting*: als de politieke relaties verzuurd zijn, is dit de meer gangbare term
- *court interpreting*³: ontstond in het 16de-eeuwse Spanje en is een perfect voorbeeld van tolken in een intra-sociale, institutionele context. Het gaat om het tolken tussen burgers en de autoriteiten die wetten uitgevaardigd hebben waar de burgers aan onderworpen zijn. Omdat dit een breed gamma is, onderscheidt Pöchhacker drie subtypes: *legal interpreting*, *judicial interpreting* en *courtroom interpreting*.
- *educational interpreting*: geïnspireerd door de idee “gelijke rechten van de mens” in een multi-etnische maatschappij, bijvoorbeeld doventolken in het onderwijs.
- *community interpreting*⁴: vorm van tolken die nog verder ingaat op de noden van een multi-etnische maatschappij die het gevolg is van grote migratiestromen. Dit vindt vooral plaats in de publieke sector en kan in subtypes onderverdeeld worden zoals *healthcare interpreting* (*medical interpreting* en *hospital interpreting*) en *legal interpreting*.

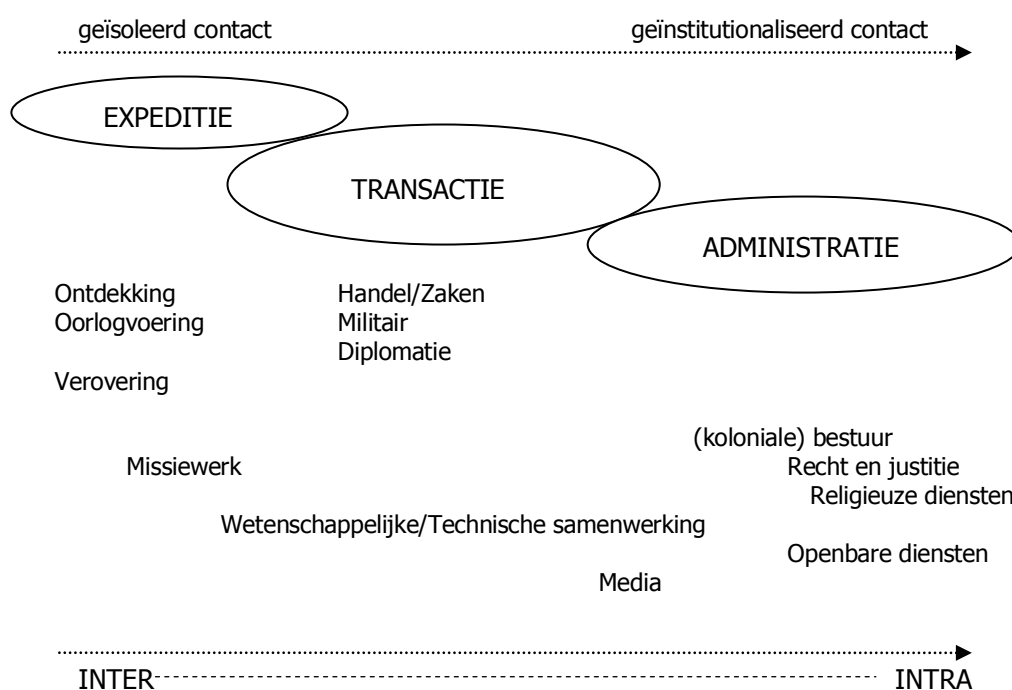
² In het Nederlands ook wel bedrijfstolken genoemd

³ In het Nederlands ook wel gerechtstolken genoemd

⁴ In het Nederlands ook wel sociaal tolken genoemd

- *media interpreting*⁵: zorgt ervoor dat uitzendingen in een vreemde taal toegankelijk zijn voor mediagebruikers binnen een socioculturele gemeenschap.

Uit onderstaand schema blijkt duidelijk hoe de verschillende settings elkaar kunnen overlappen, waardoor de definitie van één bepaalde tolkvorm moeilijk wordt. Neem bijvoorbeeld de mediatolk. Die kan zich in een intrasociale setting bevinden, zoals de studio van een televisiezender, of in een intersociale setting, zoals wanneer hij in de studio via een telefoonlijn iemand te tolken krijgt die zich in het buitenland bevindt.

Tolken in de verschillende sferen van sociale interactie (Pöchhacker, 2004 : 15, eigen vertaling)

Naast het criterium van de sociale context en de institutionele setting, kunnen tolktypes ook ingedeeld worden volgens het soort interactie. Bij multilaterale interactie spreken we van *conference interpreting*⁶, wat meestal op internationaal niveau plaatsvindt maar bijvoorbeeld in het geval van België of Canada ook in het parlement kan voorkomen. De tolkprestatie gebeurt bij een specifieke vorm van interactie (zoals een conferentie) en de tolk richt zich tot meer dan één bestemming. Bij een bilaterale actie spreken we van *dialogue interpreting* of *liaison interpreting*

⁵ In het Nederlands ook wel mediatolken genoemd

⁶ Conferentietolken

waarbij drie personen aan het communicatieproces deelnemen: de (tweetalige) tolk die “bemiddelt” tussen twee (eentalige) cliënten.

1.2.2 Typologische parameters (Pöchhacker, 2004 : 17-25)

- Taalvorm: we onderscheiden *gesproken tolken* voor een horend doelpubliek, *gebarentolken* voor een doof doelpubliek en *vingertolken* (met voelbare gebarentaal) voor doofblinden.
- Werkmodus: de manier van tolken kan ook een indelingscriterium zijn. Toen het tolkberoep nog in de kinderschoenen stond, werd de tolkprestatie altijd geleverd nadat de brontekst volledig uitgesproken was en de tolk maakte gebruik van notitietechnieken om het discours zo volledig en coherent mogelijk na te vertellen; dit wordt *consecutief tolken* genoemd. Indien de tekst kort is en het niet nodig is notities te nemen, spreken we van *short consecutive*.

Dankzij nieuwe technologieën was het vanaf de jaren '20 echter ook mogelijk om *simultaan* te tolken. Speciale vormen van simultaan tolken zijn *fluistertolken* (ook bekend als *chuchotage*) en *van-het-blad-vertalen*, een nogal dubbelzinnige term voor geschreven tekst die mondeling ‘getolkt’ wordt (en dus niet vertaald, wat per definitie schriftelijk gebeurt).

- Communicatierichting: als de tolk consequent van één taal naar een andere tolkt, spreken we van *A-to-B interpreting*. Het kan ook gebeuren dat de tolk van de ene taal in de andere tolkt en omgekeerd; dat heet *retourtolken*. Ten slotte wordt er bij zeldzame talen vaak gebruik gemaakt van een *relaistolk*. Bijvoorbeeld iemand die vanuit het Servisch naar het Engels tolkt zodat er vanuit het Engels naar de nodige ta(a)l(en) getolkt kan worden.
- Gebruik van technologie: als de spreker en het doelpubliek zich niet in dezelfde ruimte bevinden, spreken we van *afstandstolken*. Dit kan opgelost worden door het gebruik van de telefoon (*telefoontolken*), telefoon en video voor doven bijvoorbeeld (*videofoonstolken*) of andere technologieën zoals bij een videoconferentie (*tele-interpreting*).
- Professionele status: er is een significant verschil als de tolkprestatie door een *professionele tolk* uitgevoerd wordt of door een *natuurlijke tolk*, iemand die twee (of meer) talen spreekt en toevallig eens als tolk functioneert maar er niet voor opgeleid is.

1.2.3 Tolktypes volgens Ivars (Ivars, 2002: 112)

De indeling die Ivars maakt, mag dan wel eenvoudig zijn, het is ook de meest gebruikelijke. Zoals ik reeds aangaf, is de indeling gebaseerd op het communicatiedoel en de situatie waarin van tolkdiensten gebruik gemaakt wordt. Hieronder volgen de vijf tolktypes met hun specifieke kenmerken:

- Conferentietolken:
- Nauwelijks persoonlijke betrokkenheid
 - Professioneel geregeld
 - Teamwerk
 - Voorbereiding en (vaak) beschikbaarheid van de tekst
 - Exactheid bij het overbrengen van de informatie
 - Linguïstische en culturele heterogeniteit
 - Formele entourage

Mediatolken:

- Cinema:
- Belang van de beelden
 - Virtuele situatie
 - Variëteit aan genres
 - Stemgeluid
 - Beschikbaarheid van de tekst
 - Verwachtingen bij de luisteraar
- Televisie:
- Gebrek aan medewerking van de spreker
 - Psycho-emotionele, werk- en omgevingsfactoren
 - Verwachtingen bij de luisteraar
 - Afwezigheid van interactie

Bedrijfstolken: - Bezoekers

- Handelsstrategieën
- Sociale en relatieve culturele symmetrie
- Fundamenteel linguïstische bemiddeling
- Professionele getrouwheid

Sociaal tolken: - Sociale asymmetrie

- Betrokkenheid
- Mondelinge communicatie
- Fundamenteel culturele bemiddeling

Gerechtstolken: - Asymmetrie in registers

- Asymmetrie in machtspositie
- Half voorbereide dialoog
- Letterlijke tolkprestatie
- Formele omgeving

De volgende hoofdstukken gaan vooral over conferentietolken en mediatolken. Het onderscheid tussen deze types wordt op eenvoudige manier door Ivars duidelijk gemaakt. Dit is niet helemaal volledig omdat het eigenlijk vage termen betreft die elkaar in bepaalde situaties overlappen. Bovendien zijn er naast mediatolken verschillende andere tolken aan het werk in de journalistiek, wat blijkt uit de indeling van Pöchhacker.

2. Ethiek

Tolk en journalist zijn twee beroepen met een heel verschillende geschiedenis. Hierdoor is niet alleen hun statuut volledig verschillend, ook de ethische dilemma's waarmee ze te maken krijgen zijn van een compleet andere aard.

2.1 Tolkethiek

Er bestaat geen statuut voor tolken. Om het even wie kan het beroep uitoefenen, of die persoon nu gekwalificeerd is of niet. Het is wel zo dat verschillende organisaties ijveren voor een erkenning. Zo is de COC⁷ recent (14 februari '08) in het nieuws gekomen omdat het beroep van sociaal tolk erkend zou worden en worden de leden van het AIIC⁸ reeds lange tijd als professionele tolken beschouwd.

Als we naar de geschiedenis van het tolken kijken, is het echter niet onlogisch dat het beroep niet beschermd is. Pöchhacker (2004) geeft aan dat het niet bekend is hoe oud het beroep exact is. Doordat alles mondeling gebeurt, zijn er natuurlijk weinig schriftelijke bronnen terug te vinden. De vroegste vermeldingen die tot nu toe gevonden zijn, dateren van de Oudheid maar er wordt vermoed dat het beroep zelfs ouder is dan het schrift.

De professionalisering van het beroep is heel wat recenter. Pöchhacker (2004 : 160) haalt verschillende bronnen aan om aan te tonen dat dit begonnen is met het gebruik van conferentietolken tijdens de vredesconferentie in Parijs (die tot de Vrede van Versailles geleid heeft) in 1919. Het conferentietolken is langzaam gegroeid maar het kwam pas tot een definitieve doorbraak tijdens de Processen van Neurenberg in 1945-'46, waar bleek dat mensen die simultaan konden tolken onmisbaar waren.

Meteen erna werden overal ter wereld instellingen opgericht om de tolktechnieken te onderrichten. Het belang van tolken werd nog eens onderschreven door de Europese Unie die het als een democratisch beginsel beschouwt om tijdens internationale vergaderingen in de eigen moedertaal te kunnen communiceren.

⁷ Centrale Ondersteuningscel voor sociaal vertalen en tolken (<http://www.sociaaltolkenenvertalen.be>)

⁸ Association Internationale d'Interprètes de Conférence (<http://www.aiic.net>)

Het erkennen van het tolkberoep is dus nog in volle gang want het is een proces dat tijd nodig heeft. Er moet consensus bestaan tussen de officiële instanties en de beroepswereld over de voorwaarden waaraan iemand moet voldoen om als professionele tolk erkend te worden, over de manier waarop de erkenning gebeurt, enz.

Zoals ik reeds aangaf, bestaan er wel organisaties waarvan de leden als professionele tolken worden beschouwd. Deze organisaties weten uit ervaring met welke ethische dilemma's een tolk te maken kan krijgen en leggen het volgen van een deontologische code aan hun leden op zodat hun professionaliteit gewaarborgd blijft. De bekendste code is die van de AIIC waarvan dit de belangrijkste punten zijn:

- Tolken zijn gebonden aan het beroepsgeheim en mogen zichzelf niet verrijken aan de hand van de informatie die ze verworven hebben tijdens het uitoefenen van hun beroep.
- Tolken nemen nooit opdrachten aan waarvan ze weten dat ze die niet naar behoren kunnen uitoefenen of boeken nooit twee opdrachten op hetzelfde moment (ook niet in de veronderstelling dat er wel één zal wegvallen).
- Tolken aanvaarden nooit een opdracht die de integriteit van het beroep kan aantasten.
- Leden van de AIIC mogen hun lidmaatschap als blijk van tolkcompetentie gebruiken.
- Tolken uiten geen kritiek op de prestatie van collega's of doen niets om de reputatie van collega's te schaden.

Verder is het ook algemeen aanvaard dat de hoofdtak van een tolk een betrouwbare weergave geven is van de originele tekst, zonder toevoegingen of weglatingen. (zie oa standaard inleiding sociaal tolken, COC)

2.2 Journalistieke deontologische code

In principe is ook journalist geen beschermde titel. Volgens Pol Deltour (De Clercq, 2002 : 17), nationaal secretaris van de Vereniging van Beroeps-journalisten (AVBB/VVJ) kan om het even wie die, betaald of niet, permanent of occasioneel, op zeker moment journalistieke arbeid voor een of ander medium levert, zichzelf journalist noemen.

Dit is te wijten aan de geschiedenis van het beroep en de democratische invulling ervan.

Volgens van Vree (2000 : 14) groeide tijdens de Verlichting de idee van de 'openbaarheid' als voorwaarde voor een hogere morele orde. Kant is van mening dat vrijheid van meningsuiting een voorwaarde is voor de vrijheid van denken, dat de rede communicatie nodig heeft. Dankzij een open, kritisch debat kan kennis ontstaan maar kunnen ook botsende belangen zo met elkaar verenigd worden dat alle partijen tevreden zijn.

Na de Franse Revolutie werd deze idee volgens van Vree iets anders ingevuld onder invloed van 'The Constitutional Code' van Jeremy Bentham en werden openheid en doorzichtigheid een voorwaarde voor democratische besluitvorming. Ook Jürgen Habermas, de laatste invloedrijke vertegenwoordiger van de Frankfurter Schule⁹, heeft deze idee verder vorm helpen geven. Hij meende dat een open en redelijke gedachtewisseling de grondslag was van een vrije en menselijke samenleving (van Vree, 2000 : 17). De vrijheid van meningsuiting is dan ook in de Belgische Grondwet vastgelegd als een fundamenteel recht van elke burger, net als in het Europees Verdrag ter bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM) (Deltour, 2003).

In de 19de eeuw heerste de overtuiging dat de media mee moesten streven naar ontwikkeling en vooruitgang en dit door de publieke opinie te verkondigen en de kracht van de rede te versterken. Deze politieke macht was echter slechts legitiem als de media ook publiekelijk controleerbaar waren en onderwerp konden zijn van maatschappelijk debat (van Vree, 2000 : 25). Geleidelijk aan begon bij de media ook de idee te leven dat ze de taak hadden de bevolking 'op te voeden'.

Onder invloed van verschillende factoren, zoals het opkomende socialisme en andere politieke bewegingen, namen de media aan het begin van de 20^e eeuw een neutrale houding aan. Dit werkte de verzuiling in de hand, want elke organisatie besloot zijn eigen medium te creëren om volgens de eigen ideologie waardevolle journalistiek te maken. Het was slechts meer dan een

⁹ Groep geleerden die zich van 1932 tot de jaren '60 bezighielden met 'kritische theorie' en vooral na WOII de democratie verdedigden (Leezenberg en de Vries)

halve eeuw later dat deze verzuiling teniet werd gedaan. De oorzaken hiervan waren behoorlijk complex, maar van Vree (2000 : 43) noemt onder andere de modernisering van de Kerk, de snel toenemende welvaart, vrije tijd en mobiliteit en de introductie van de televisie.

Volgens De Clercq (2002 : 17) is de huidige opvatting dat journalisten twee belangrijke functies moeten vervullen. Ten eerste moeten ze een onpartijdig platform bieden waar eender welke mening aan bod kan komen. Ten tweede moeten zij de rol van kritische “waakhond van de democratie” op zich nemen.

Volgens Keeble kunnen deontologische codes helpen bij het vervullen van die twee functies. Hij geeft aan dat journalisten deze codes vaak ervaren als een manier van professionalisering, als een instrument om iedereen bewust te maken van de bestaande problematiek. Critici beweren echter dat de codes enkel dienen om de media te reguleren of om journalisten de mogelijkheid te bieden de wetgeving te ontwijken die hun activiteiten anders zou beperken. “Sommige journalisten beweren dat codes er eenvoudigweg zijn om verbroken te worden” (Keeble, 2001 : 13, eigen vertaling).

Deltour geeft aan dat In België vooral de *Verklaring der plichten en rechten van de journalist* (München, 1971) en de *Code van journalistieke beginselen* (België, 1982) belangrijk zijn. De eerste code is internationaal aanvaard, de tweede is Belgisch maar ook door de uitgevers onderschreven. Keeble wijst erop dat er recent enkele verschijnselen zijn die opnieuw voor discussie zorgen. Zo heeft de journalistiek door de globalisering en het internet een veel grotere draagwijdte. De diversiteit onder de journalisten zelf wordt ook steeds groter en zij hebben elk hun eigen specifieke ethische dilemma's. En winst blijkt steeds meer de drijfveer voor journalistiek, eerder dan informeren.

Ook wordt er in België een onderscheid gemaakt tussen beroepsjournalisten en 'gewone' journalisten. De Clercq zegt dat een beroepsjournalist moet kunnen aantonen minstens twee jaar full time ervaring te hebben als journalist. Beroepsjournalisten genieten bepaalde voordelen, zoals voordelig openbaar vervoer en een perskaart, maar de aanvaarde deontologische codes zijn voor de 'gewone' journalist evengoed afdwingbaar.

Ondanks de recente discussie bestaat er volgens Deltour (2003: 2-3) toch eensgezindheid over bepaalde punten. Zo geldt de code voor elke publieke vorm van media maar niet voor media waar

niet iedereen toegang tot heeft (bv personeelsblad, schoolkrant). Er moet voldaan zijn aan enkele basisbehoeftes zodat de journalist in eer en geweten zijn plicht kan vervullen. De ethische normen moeten aan de concrete situatie aangepast worden en kunnen soms in tegenspraak zijn met de wet, zoals wanneer de journalist zijn bronnen niet wil prijsgeven. De journalist behoort ook een neutrale positie in te nemen, dient zich dus nooit in te mengen met de taak van de ordediensten en weet zich altijd te legitimeren. Informatiebronnen behoren altijd beschikbaar te zijn tenzij om redenen van privacy. Omdat officiële informatie niet altijd waarheidsgetrouw of volledig is, mag een journalist altijd met informele bronnen werken en deze bovendien geheimhouden. Betalen voor informatie of zich laten betalen voor het brengen ervan is echter uit den boze. Ook onwettige manieren om informatie te bekomen zijn niet toegelaten.

De journalist moet streven naar waarheidsgetrouwe en objectieve informatie maar mag daar via achtergrondcommentaar en invalshoek wel een persoonlijk karakter aan geven. Bij vergissing moet de informatie rechtgezet worden en daarom moet de journalist voorzichtig omspringen met de manier waarop hij nieuws brengt. Bij twijfel kan hij het bijvoorbeeld 'onder voorbehoud' presenteren. Bovendien moet er altijd een duidelijk verschil zijn tussen informatie en persoonlijke opinie en heeft de geïnterviewde persoon altijd recht op wederwoord. De privacy van particulieren en ook van publieke figuren, voor zover de informatie geen maatschappelijke relevantie heeft, moet gerespecteerd worden.

Misdaden, terrorisme of andere wreedheden mogen nooit genoemd worden en media mogen lopende gerechtsonderzoeken niet hinderen.

Ten slotte moet het onderscheid tussen informatie en propaganda ook altijd kristalhelder zijn, met dien verstande dat een journalist nooit propageert.

2.3 Besluit

Door het verschil in historiek is er een significant verschil wat het statuut van tolk en journalist betreft, maar het ziet er wel naar uit dat vooral de titel van 'professioneel tolk' beschermd zal worden zonder anderen te verbieden het beroep van tolk uit te oefenen, net zoals het geval is voor beroepsjournalisten.

Wel zijn er een aantal overeenkomsten tussen de ethische codes. Zo wordt in beide gevallen gesproken over het verzekeren van optimale omgevingsvoorwaarden terwijl dit in de praktijk niet altijd even gemakkelijk is. Er zijn echter ook essentiële verschillen. De tolkencode geldt slechts voor de tolken die aangesloten zijn bij de organisatie die deze code opgesteld heeft, terwijl de journalistieke code bij alle journalisten afdwingbaar is. Bovendien heeft een journalist recht op een eigen mening en een eigen inbreng, wat bij een tolk toch minimaal behoort te zijn. Ten slotte heeft de journalist een informatieplicht terwijl de tolk net zwijgplicht heeft. Het lijkt dan ook een tegenstelling dat een journalist het beroep van tolk zou kunnen uitoefenen.

3. Een mediatolk is geen conferentietolk

Er zijn uiteraard heel wat verschillen tussen een conferentietolk en een mediatolk. Zo heb ik al aangehaald dat een conferentietolk normaal in de 'beschermde' omgeving van een conferentie werkt terwijl de mediatolk eerder waar in de audiovisuele wereld terecht kan komen (Ivars, 2002). In het licht van deze verhandeling wil ik nu alle verschillen duidelijk aangeven omdat de tolkethiek vaak gericht is op conferentietolken (AIIIC is tenslotte een internationale vereniging voor conferentietolken), waardoor het in bepaalde situaties moeilijk kan zijn voor mediatolken om deze ethiek toe te passen.

3.1 Verschillende standaard

Volgens Katan en Straniero-Sergio (2001) heeft de tolk op professioneel vlak altijd twee doelen nagestreefd: een zo getrouw mogelijke weergave geven van de originele tekst en zijn rol als tolk zo duidelijk mogelijk afbakenen. Door de 'vermakende' rol van een mediatolk, staan beide principes op de helling, zo bevestigt ook Russo (1995).

3.1.1 Vorm is even belangrijk als betekenis

In het artikel 'Submerged ideologies in media interpreting' drukken Katan en Straniero-Sergio het als volgt uit: "[De media] veranderen de traditionele tolk in iemand van wie het gezicht aanvaardbaar is op televisie." (2003: 131, eigen vertaling)

Ze hebben het vervolgens over de comfortfactor. Doordat een televisieprogramma in de eerste plaats entertainend moet zijn, moet het meteen de aandacht van de kijker vasthouden en bovendien voldoende gevarieerd zijn om de kijker geboeid te houden. De tolk moet zich dus aanpassen aan zijn doelpubliek, een heterogene groep mensen gewapend met een zapper, en het hen zo gemakkelijk of zo comfortabel mogelijk maken.

Katan en Straniero-Sergio (2003) vervolgen dat het dus niet zo belangrijk is wat er vertaald wordt, maar vooral hoe het vertaald wordt. Neem nu bijvoorbeeld de stem. Uit een studie van Kurz en Pöchhacker (1995) blijkt dat luisteraars bij conferentietolken als belangrijkste kwaliteitscriteria behoud van de betekenis opgeven, gevolgd door logische samenhang, gebruik van correcte terminologie en de volledigheid van de doeltekst. Bij mediatolken staan de betekenis en de

samenhang nog steeds bovenaan het lijstje maar de andere focuspunten verschuiven naar een aangename stem en de vlotheid van de tekst; volledigheid komt slechts op de laatste plaats. Katan en Straniero-Sergio (2003) stellen dat dit bewijst dat de kijker zijn comfort het belangrijkste vindt. De kijker is het gewoon dat vlot sprekende presentatoren en andere mediamensen aan het woord zijn. Ze verwachten van een tolk dan ook een vergelijkbare prestatie: aangenaam om naar te luisteren, doorspekt met de nodige emotie en aangepast aan de rol die de originele spreker vervult, of het nu een presentator is, een sportmens, een lid van de vakbond of een kind. Ook het taalgebruik moet aangepast worden. Zo moet de mediatolk bij het tolken van een kind bijvoorbeeld eenvoudigere woorden gebruiken en meer aarzeling voorwenden. Een conferentietolk daarentegen zal verschillende sprekers op eenzelfde manier tolken, met meer aandacht voor de inhoud dan voor het produceren van een geanimeerd spreekgeluid.

3.1.2 Taalgebruik

Daarnaast heeft Lukasz Bogucki (2001) het over taalgebruik in de media. De media zijn altijd onderworpen aan bepaalde normen en waarden. Zo wordt beledigend of onbeleefd taalgebruik meestal geweerd. Hij geeft de Poolse vertolking uit het Engels van een Servische leider die taboetaal gebruikte als voorbeeld. De tolk heeft een zachtere en aanvaardbare taal gebruikt bij zijn vertolking en kon waarschijnlijk sancties verwachten had hij dit niet gedaan. Bogucki wijst erop dat Toury al gezegd had dat wanneer de vertaling gebeurt volgens de normen van het doelpubliek, er een *aanvaardbare* vertaling geproduceerd wordt (Bogucki, 2001: 229). Ook Katan en Straniero-Sergio (2003) gaan hier dieper op in. Bij het 'kuisen' van de taal kan er een zekere censuur ontstaan. Toen bijvoorbeeld een speech van Bill Clinton getolkt werd op RAI 2 TV, werden de tolken voor de uitzending gewaarschuwd dat wanneer Clinton expliciet zou spreken over zijn affaire, ze zich moesten beperken tot "de president geeft nu persoonlijke details over zijn affaire met Monica Lewinski" (Katan en Straniero-Sergio, 2003: 141, eigen vertaling). Bovendien worden tolken aangemoedigd hun traditionele *conferentiestijl* te laten varen voor een meer journalistieke toon.

Maar wat is een journalistieke toon? Wat is het verschil met gewoon taalgebruik? Volgens Joanna Jereczek (2002) begint het met het specifieke doel van een journalist, namelijk iets zeggen zonder het expliciet te moeten uitspreken. Journalisten hebben een taalgebruik dat een bepaald doel voor ogen heeft. Het moet tegelijk efficiënt en functioneel zijn en dus zowel de feiten als de

toegevoegde waarde weergeven. Om dit te bereiken heeft de journalist verschillende strategieën van verhullen, verleiden en overtuigen.

Jereczek haalt ten eerste de herhaling aan. Aangezien een journalist altijd efficiënte taal hanteert, is het gebruik van herhalingen nooit onschuldig. Daar waar een conferentietolk dus vaak herhalingen weglaat om tijd te winnen en een vlottere tekst te brengen, kan een mediatolk net de herhalingen explicieter maken.

Vervolgens heeft Jereczek het over de *implicatie* van het discours. Wat niet gezegd wordt, heeft bij een journalist vaak meer betekenis dan wat er wel gezegd wordt. Zo zal een conferentietolk soms extra uitleg verschaffen bij begrippen die voor de spreker vanzelfsprekend zijn maar voor het doelpubliek niet. Een mediatolk moet daar echter mee oppassen.

Ten derde spreekt Jereczek over het gebruik van *modaliteit*. Ze specificeert dat taal toelaat te beginnen met wat onmogelijk is, over te gaan tot wat waarschijnlijk is om zo uit te komen op wat zeker is. Om afstand te nemen van wat er gezegd wordt of een mening te laten doorschemeren, zonder schijnbaar de objectiviteit van de informatie aan te tasten, kan een journalist hiermee spelen. Vooral eufemismen zijn een dankbaar hulpmiddel.

Ten slotte eindigt Jereczek met de *ambigüiteit*, een veel voorkomend fenomeen bij journalistiek taalgebruik. Daar waar een conferentietolk dus zo eenduidig mogelijk vertaalt, omdat de boodschap nagenoeg altijd ook eenduidig is, wordt er van een mediatolk gevraagd alle aspecten van de oorspronkelijk boodschap weer te geven.

Volgens Jereczek zijn journalisten zich dus bewust van het potentieel van een taal. Het is namelijk een systeem met gebreken en daarvan maken ze graag gebruik.

3.1.3 Controle

Een andere factor die de standaard van de mediatolk verandert in vergelijking met die van de conferentietolk, is de mate en de manier van controle. Het publiek van een conferentietolk weet al min of meer wat het kan verwachten. Er wordt rekening gehouden met het feit dat de prestatie van de tolk van verschillende factoren afhangt. Een mediapubliek heeft echter andere verwachtingen. Volgens Kurz en Bros-Brann (1996: 211) wordt er eigenlijk een perfecte prestatie verwacht zonder dat het publiek ook maar een idee heeft van alle moeilijkheden waarmee een tolk te maken krijgt. Naast deze vorm van controle krijgt een mediatolk ook nog te maken met scherpe controle vanwege zijn werkgevers. Volgens Katan en Straniero-Sergio (2003) zijn daar drie fases in: ten eerste wordt de potentiële vertolking nog voor het programma van start gaat al

gefilterd via de instructies die de tolk ontvangt. Vervolgens wordt de prestatie van de tolk tijdens de uitzending voortdurend in de gaten gehouden. Ten laatste wordt de vertolking nog eens uitvoerig geanalyseerd tijdens de editing, als het programma tenminste niet live uitgezonden wordt.

Diriker meent bovendien dat een mediatolk weet dat de kans bestaat dat zijn prestatie de volgende dag uitvoerig in de pers besproken wordt; een vorm van publiek toezicht waar een conferentietolk over het algemeen niet mee te maken krijgt.

3.1.4 Verschuiving ethische waarden

Doordat een mediatolk zich aanpast aan zijn doelpubliek, verschuiven de oorspronkelijke ethische waarden wel eens. Getrouwheid aan de originele tekst is bijvoorbeeld voor interpretatie vatbaar. Zoals ik reeds vermeldde, is ook het taalgebruik dat de tolk hanteert niet altijd hetzelfde als bij de spreker. Maar de mediatolk kan nog verder gaan. Katan en Straniero-Sergio (2001) geven het voorbeeld van de Italiaanse talkshows. Daar is de tolk plots zichtbaar, wat bij een conferentietolk nooit het geval is, en moet hij soms zelf op vragen antwoorden, wat het hem moeilijk maakt om nog in de ik-persoon te tolken. Bovendien hebben de mediatolken de neiging om meer samenhang in hun vertolking te steken dan de spreker gedaan had, door bijvoorbeeld een werkwoord toe te voegen of een zin af te maken. Dat laatste zal een conferentietolk trouwens ook doen.

Maar wat het frappantst is in deze Italiaanse talkshows is de verandering van lengte. Naar Angelsaksische normen is een uitzetting goed als het aan de “KISS-voorwaarde” voldoet, “Keep It Short and Simple”. De Italianen hanteren echter een andere norm, wat Katan de “KILC-stijl” noemt: “Keep It Long and Complete.” Om iets vertrouwd te laten klinken voor het publiek (denk aan de comfortfactor), passen mediatolken het discours dan ook in die zin aan. Een voorbeeldje uit het artikel (Katan en Straniero-Sergio, 2001: 225):

H [Presentator]: lei ha mai – una domandina proprio scema scema (.) lei ha mai portato la cintura di castità? Ma così una domandina proprio::	H: have you ever – a really idiotic question (.) you have never worn a chastity belt? I just wondered the question’s really::
G [gast]: no I haven’t (.) I don’t think so	
I [tolk]: no (.) veramente no (.) non mi sembra di ricordare di avere avuto questa esperienza	I: no (.) actually no (.) I don’t seem to remember having had this experience

Verder geven Katan en Straniero-Sergio (2001) nog aan dat mediatolken de neiging hebben op zo'n manier te tolken dat wat interessant is voor de gastheer, benadrukt of extra duidelijk gemaakt wordt. Ze geven nog meer voorbeelden maar vatten het als volgt mooi samen: “[...], we hebben de indruk dat de entertainmentethiek een essentieel onderdeel wordt van de tolkethiek [...]” (Katan en Straniero-Sergio, 2001: 234)

3.2 Verschillende omgevingsfactoren

Naast de manier van tolken zijn ook de omgevingsfactoren van een mediatolk significant anders dan die van een conferentietolk. Om te beginnen wijzen Kurz en Bros-Brann (1996) erop dat het reeds een andere manier van werken is omdat het origineel bij de mediatolk heel vaak nog hoorbaar is. Het doelpubliek is dus automatisch kritischer omdat het meent toch iets van het origineel begrepen te hebben en wat het 'begrepen' heeft, kan om verschillende redenen toch niet terugkomen in de vertolking. Dit zorgt voor wantrouwen bij het doelpubliek, een vooroordeel waar een conferentietolk niet mee te kampen heeft.

Verder stellen Kurz en Bros-Bann, net als Russo (1995), dat door de nood aan actueel nieuws, de tolken vaak op het laatste moment gevraagd worden en zij dus geen tijd hebben om zich voor te bereiden, al is het maar om zich vertrouwd te maken met het onderwerp. Een conferentietolk daarentegen kent op voorhand zeker het onderwerp van de conferentie al en krijgt soms zelfs de documenten waarrond gewerkt zal worden.

Ook op technisch vlak kent een mediatolk nogal wat moeilijkheden. Het ergste wat een conferentietolk kan overkomen is dat zijn microfoon of die van de spreker niet werkt of dat zijn hoofdtelefoon geen helder geluid produceert.

Een mediatolk (Kurz 1997, Kurz 2001 en Russo) bevindt zich echter nooit in een geluidsdichte cabine, heeft vaak geen visueel contact met de spreker, of bevindt zich in een stresssituatie precies omdat ze het debat van te dichtbij volgt en ook in beeld is. Het risico op slechte geluidskwaliteit is bovendien hoger omdat het kan gaan om telefonische contacten met iemand uit een overzees gebied of zelfs een oorlogsgebied.

Het enige technische voordeel dat een mediatolk volgens Russo heeft, is de mogelijkheid om de vertolking opnieuw in te spreken wanneer de uitzending niet live gebeurt.

Andere problemen kunnen zich volgens Kurz en Bros-Brann voordoen doordat de sprekers, vaak genodigden, zelden gewoon zijn met tolken te werken. Bovendien komen ze uit een heel divers milieu en is de kans dus groter dat hun accent of uitspraak erg onduidelijk is, dan bij een persoon die gewoon is op conferenties te spreken.

Nog een factor die Kurz (1997 en 2001) en Russo aangeven, is de hoeveelheid stress waaraan de tolk blootgesteld wordt. Bij een conferentietolk is die al relatief hoog, maar bij een mediatolk wordt de stresssituatie door meerdere elementen nog versterkt. Uit Kurz' onderzoek (1997 en 2001) blijkt dat we drie verschillende niveaus kunnen onderscheiden: fysiek, werkgerelateerd en psycho-emotioneel.

Over het fysieke niveau heb ik het eigenlijk al gehad: er is geen beschermde werkomgeving (zoals bijvoorbeeld een cabine) en er is meestal geen visueel contact. Dat betekent dat de tolk niets duidelijk kan maken aan de spreker, mocht er zich een technisch probleem voordoen, maar dit betekent ook dat de tolk geen feedback krijgt van het publiek waarvoor hij tolkt.

Ook over het werkgerelateerde niveau heb ik al gesproken: er is nauwelijks kans tot voorbereiding en er kunnen technische problemen optreden.

Op psycho-emotioneel niveau kampt de mediatolk met een onmetelijke druk omdat hij voor een enorm groot publiek tolkt van honderdduizenden tot miljoenen kijkers. Dit zorgt voor een veel grotere faalangst dan bij een conferentietolk.

Al deze factoren samen zorgen ervoor dat de mediatolken een veel hoger stressgehalte vertonen, iets wat Kurz ook door middel van een praktisch onderzoek via objectieve fysiologische metingen aangetoond heeft (Kurz, 2001).

Verder is snelheid bij een mediatolk ook veel belangrijker dan bij een conferentietolk omdat alles in de media nu eenmaal snel moet gaan (Kurz en Bros-Brann/Kurz, 1997).

Ten slotte zijn alle bronnen het erover eens dat een mediatolk voor een veel heterogener publiek werkt dan een conferentietolk. Iedereen kan namelijk naar een televisieprogramma kijken, ongeacht leeftijd, seksuele geaardheid, opleidingsniveau, interesseveld,...

3.3 Gebruik professionele tolk

Als er een conferentie georganiseerd wordt en er zijn sprekers die het Nederlands niet als moedertaal hebben, is het gebruikelijk om conferentietolken in te schakelen. In de media ligt dit echter anders. Volgens Francine Kaufmann (1995) bestaan daar drie redenen voor.

Ten eerste kan het gebruik van bijvoorbeeld consecutief tolken het ritme van een uitzending vertragen en de emotie als het ware opsplitsen waardoor ze minder sterk overkomt.

Ten tweede zijn de kosten niet te onderschatten. De tolk moet betaald worden, de technici hebben extra werk en er moet extra materiaal voorzien worden.

Een derde reden is het profiel van de doorsnee journalist. Het is niet ongewoon dat een journalist verschillende talen spreekt en daardoor dus zelf als tolk kan functioneren. Dit heeft als voordeel dat alles veel sneller kan gebeuren, ook al is de vertolking dan niet helemaal accuraat.

Het hoeft geen betoog dat de tolkprestatie van een journalist vaak te wensen overlaat. Journalisten zijn geen beroepstolken en kunnen gemakkelijk fouten maken. Bovendien bestaat volgens Riitta Jääskeläinen (2003: 316) het gevaar dat de journalist zich schuldig maakt aan wat zij een “journalistieke interventie” noemt. Via deze *interventie* kan een journalist informatie toevoegen of veranderen of slechts een samenvatting van wat gezegd is geven en dit vooral doordat het extreem moeilijk is de rol van journalist en tolk gescheiden te houden.

Om een kwalitatief goede tolkprestatie te leveren, vervolgt Jääskeläinen, is het ook belangrijk een heel goede kennis van de brontaal te hebben. Als de journalist in gebreke moet blijven omwille van deze reden, zal ook de getolkte persoon gaan twijfelen aan de juistheid van de vertolking van zijn of haar standpunten. Dit kan in extreme gevallen zelfs tot een falende communicatie leiden.

Francine Kaufmann benadrukt ook dat een journalist zich dankzij het gebruik van een tolk beter kan toespitsen op zijn eigenlijke taak: een interessant programma maken, zonder zich om een vreemde taal te hoeven bekommeren.

Ze voegt aan deze kwalitatieve argumenten ook het motief van tijdsbesparing toe. Dit kan in tegenspraak lijken met wat eerder aangehaald werd, namelijk dat een tolk het communicatieproces kan vertragen, maar dat gaat vooral om consecutief tolken tijdens live uitzendingen.

Een tolk kan ook voor tijdswinst zorgen en daarbij denkt Kaufmann vooral aan de radiocontext. Ten eerste kan de tolk de opnames sneller doen verlopen. Door bijvoorbeeld een interview consecutief te tolken en meteen zo op te nemen, hoeft de opname nauwelijks bewerkt te worden, enkel de stille momenten, de pauzes en de vertaling van de vragen moeten weggelaten worden.

Ten tweede kan de tolk nuttig blijken tijdens de montage. Wanneer de geïnterviewde niet zoveel tijd heeft, is het makkelijker om eerst het interview in de vreemde taal af te nemen en achteraf te bewerken. Normaal moet de journalist het interview dan uitschrijven, vertalen en opnieuw opnemen. Door het opgenomen interview consecutief of simultaan te tolken en meteen op te nemen, is het niet alleen zo dat het niet meer uitgeschreven hoeft te worden, het staat ook meteen op een bruikbare manier op band.

Het laatste argument dat Kaufmann geeft, dat niet zo toegespitst is op radio maar op media in het algemeen, is het tolken van een belangrijke internationale gebeurtenis die eerst in de oorspronkelijke taal gecommuniceerd wordt. Door dit bericht te laten tolken kan een journalist meteen een reportage schrijven en doorgeven zonder te moeten wachten op een samenvatting van de gebeurtenis die voor de persagentschappen meestal pas enkele uren later vrijgegeven worden.

Ook algemeen kan de vraag kan gesteld worden waarom iemand überhaupt voor een professionele tolk zou kiezen als de spreekwoordelijke buurman toevallig de taal spreekt die je net nodig hebt. Daar zijn verschillende goede argumenten voor, die in de 'Veldnormen voor de inzet van tolken in de gezondheidszorg' (Pharos, 2005: 2-3) van onze noorderburen aangehaald worden: "Tolken is een vak." Iemand die beide talen kent, kan misschien wel even voor tolk spelen, maar er is geen enkele garantie dat die persoon onpartijdig is, de vertrouwelijkheid van het gesprek zal bewaren of dat er adequaat vertaald wordt. Een journalist kan zich niet permitteren dat de communicatie fout loopt doordat er slecht getolkt wordt en daarom is de kwaliteit van de tolk dikwijls van primordiaal belang.

Vaak zijn mensen uit de buurt, familieleden of vrienden niet geschikt als tolk, hoe goed hun kennis van beide talen ook is, omdat zij nu eenmaal makkelijk emotioneel betrokken kunnen raken of belang kunnen hebben bij de zaak. Ook kan het nieuws dat gebracht wordt in een bepaalde taboesfeer zitten waardoor geïnterviewden of bronnen er in het bijzijn van bekenden liever niet over praten. Het spreekt voor zich dat kinderen nooit als tolk gebruikt mogen worden omdat zij een dergelijke verantwoordelijkheid niet behoren te dragen.

“Dus voor communicatie [...] is een professionele tolk de enige goede tolk omdat deze vakkundig en onpartijdig is en een geheimhoudingsplicht heeft.” (Pharos, 2005: 3)

Reden genoeg dus om voor een professionele tolk te kiezen. Er wordt hier echter wegens financiële redenen vaak vanaf gezien, zo zegt ook Riitta Jääskeläinen, wat jammer genoeg ten koste gaat van de kwaliteit. Kijk maar naar de vaak slecht ondertitelde korte reportages in het nieuws.

3.4 Besluit

Het mag duidelijk zijn dat van een mediatolk niet hetzelfde verwacht wordt als van een conferentietolk. Doordat er echter verenigingen bestaan die de belangen van de conferentietolk behartigen, is het logisch dat de mensen die op hen een beroep doen beter weten wat ze mogen verwachten en hoe ze het best met de tolk kunnen omgaan.

Verder spreekt het niet voor zich dat een journalist de rol van tolk op zich zou nemen. Het principe van 'de hele boodschap vertolken, neutraal, zonder toevoegingen of weglatingen' is maar zelden verenigbaar met de journalistieke waarde die een verslaggever aan zijn reportage toevoegt.

Ik wil er ook op wijzen dat een tolk die voor de media werkt, niet noodzakelijk een mediatolk is. Een tolk die helpt bij de montage, heeft de eigenschappen die zo specifiek zijn voor een mediatolk, helemaal niet nodig. Dan kunnen nog tolken ingezet worden bij het vergaren of doorgeven van informatie. Ook zij hebben met het mediatolken niets te maken. Denk bijvoorbeeld aan de recente uitzendingen van het Eurosong 2008 op de openbare zender Eén. In de jury zetelde een Britse zangeres, Catherina (van 'Catherina and the Waves'). Zij sprak geen woord Nederlands en alles wat er tijdens de show gebeurde, werd dan ook vakkundig via een oortje voor haar getolkt naar het Engels. De tolk die toen aan het werk was, was eerder conferentietolk dan mediatolk, vooral omdat zijn prestatie niet voor een groot publiek was maar enkel voor Catherina. Haar uitspraken werden echter wel live "getolkt". De presentator van dienst, Bart Peeters, zorgde voor de vertolking en gezien de vele weglatingen durf ik te zeggen dat die dan ook van erbarmelijke kwaliteit was. Een prachtig voorbeeld van wat er gebeurt als de presentator plots mediatolk moet spelen zonder dat hij daar de nodige competenties voor verworven heeft.

4. De competenties van een tolk en een journalist

In mijn vorige hoofdstukken kwamen reeds heel wat noodzakelijke kwaliteiten voor een tolk aan bod. Om aan te tonen dat een tolk en een journalist wat dit betreft heel wat gemeen hebben, werk ik deze competenties verder uit. In dit hoofdstuk komen talenkennis aan bod, achtergrondkennis, grondige beheersing van het communicatieproces, sociale vaardigheden, notitietechniek, presentatietechniek, technologische kennis, ethiek en andere kwaliteiten.

4.1 Talenkennis

Een basisvereiste om een goede tolk te zijn, is perfect Nederlands spreken. Allereerst moet een tolk correct Nederlands spreken. Dan heb ik het over correcte grammatica, correcte woordenschat en goede kennis van de verschillende registers die een taal rijk is. Dit is in vele gevallen echter nog niet voldoende, want een tolk moet ook ‘aanvaardbaar’ Nederlands spreken. Zijn uitspraak bijvoorbeeld moet onberispelijk zijn en zijn terminologie moet niet enkel correct maar vooral ook uitgebreid zijn zodat hij onder andere synoniemen kan gebruiken om variatie kan brengen in zijn vertolking. Een goede lexicale kennis van de taal is een groot voordeel als de tolk het betoog interessant wil houden.

Om een interessant betoog op te bouwen, is er ook een zekere taalvaardigheid nodig. Peter van der Horst heeft het over “leesbaar schrijven” (1999: 108). Hoe leesbaarder een tekst is, hoe makkelijker die te begrijpen is en hoe meer die zal aanspreken, zo beweert hij. Het kan natuurlijk aan het onderwerp liggen dat de tekst niet gemakkelijk te begrijpen is, maar vaak ligt het aan de manier waarop de tekst geschreven is. Hij geeft vervolgens enkele gebruikelijke tips, zoals het taalgebruik aanpassen aan het doelpubliek, de lengte van de zinnen en van de woorden aanpassen aan het doelpubliek, terminologie aanpassen. Hij waarschuwt ook voor de ‘naamwoordstijl’ en voor complexe tangconstructies.

Voorts wijst Ton de Vries (2004) erop dat het succes van een presentatie afhangt van de manier waarop er gecommuniceerd wordt. Hij geeft aan dat er altijd rekening gehouden moet worden met het register. Verder zijn de helderheid en de structuur van een tekst bepalend voor de duidelijkheid van zijn boodschap. Ook kunnen stijlmiddelen hierbij helpen, zoals het gebruik van ingeburgerde (verbindings)woorden en uitdrukkingen. Hij raadt ten slotte nog aan geen

overbodigheden te noemen, geen vage omschrijvingen te gebruiken maar 'gewoon' en 'direct' te zijn.

Een tolk schrijft zijn tekst natuurlijk niet, maar toch gaat de vergelijking op. We spreken immers ook van een bron- en doeltekst. In principe 'schrijft' de tolk dus een mondelinge (doel)tekst. En het mag duidelijk zijn dat al deze criteria ook voor de journalist gelden. De journalist hanteert zelfs journalistieke taaltechnieken, zoals ik in het vorige hoofdstuk al aangaf, waardoor de mediatolk nog taalvaardiger moet zijn dan zijn collega's.

4.2 Achtergrondkennis

Het eerste wat iemand leert die aan de tolkopleiding begint, is: wat je weet, kun je tolken. Daarom is het voor een tolk heel belangrijk op de hoogte te zijn van de actualiteit. Daarnaast is het onmisbaar een brede achtergrondkennis te hebben, want die kan in allerlei situaties van pas komen. Bovendien moet een tolk zich grondig kunnen voorbereiden op zijn tolkprestatie. Het is voor hem dus interessant te weten hoe hij het best informatie kan verzamelen over een specifiek onderwerp.

Volgens Willem Bekius (2003) zijn de drie hoofdfuncties van een journalist nieuws brengen, de achtergrond schetsen en een gefundeerde opinie vormen. Henk Donkers en Jaap Willems (1998) zijn een iets andere mening toegedaan en hebben het over actualiteit brengen, informeren en open communiceren. De eerste twee begrippen komen bij de twee partijen echter op hetzelfde neer: de journalist moet de schijnwerpers op actuele thema's richten en het publiek meer informatie verschaffen omtrent deze thema's. Ook voor de journalist is het dus van fundamenteel belang de actualiteit goed te kennen en efficiënte methodes om informatie te verzamelen onder de knie te hebben.

Bekius geeft aan dat mondeling informatie verzamelen mogelijk is via telefonisch contact met specialisten of op locatie. Dit geldt ook voor een tolk. Zo kan hij bijvoorbeeld beslissen een bedrijfsbezoek te doen om zo het productieproces of de werking van het bedrijf beter te begrijpen. Net als voor een journalist, is het voor een tolk belangrijk naast mondelinge ook schriftelijke informatie te hebben. Een specialist kan via een uitleg meer inzicht verschaffen in een bepaald onderwerp, maar de specifieke terminologie en informatie staan het best op papier zodat het ook later nog raadpleegbaar is.

De journalist heeft natuurlijk om andere redenen zo volledig mogelijke informatie nodig, maar de manieren van informatiegaren zijn dezelfde. Donkers en Willems hebben het over het belang van bibliotheken, documentatie- en informatiediensten, archieven, naslagwerken en handboeken en elektronische informatiebronnen zoals het internet. Specifiek voor journalisten zijn er ook nog de persberichten en -mappen.

Informatie verzamelen is dus een techniek die aangeleerd kan worden en dit vormt zowel voor de tolk als voor de journalist een onontbeerlijke competentie.

4.3 Communicatieproces

Zowel een journalist als een tolk maken deel uit van een communicatieproces en zij zullen dit slechts tot een goed einde brengen als zij zich daar ten volle van bewust zijn. Communicatie kan onder invloed van verschillende factoren mislopen en daarom is het belangrijk, voor een tolk evengoed als voor een journalist, te weten hoe een communicatieproces tot stand komt en wat de gevaren zijn.

4.3.1 Wat is communiceren?

Volgens Wiertzema (1994) bestaat communicatie uit veel meer dan het gebruik van taal. Zonder taal is het natuurlijk moeilijk om een boodschap over te brengen maar toch heeft communicatie altijd zowel een verbaal als een non-verbaal aspect. Uit onderzoek is gebleken dat lichaamstaal ongeveer vijf keer meer overtuigingskracht heeft dan gesproken woorden. Er werd dan ook vastgesteld dat wanneer de verbale en non-verbale informatie niet overeenstemmen, mensen eerder op de non-verbale informatie zullen vertrouwen.

Naast lichaamstaal, kan non-verbale communicatie ook plaatshebben via intonatie, stemhoogte en spreesnelheid.

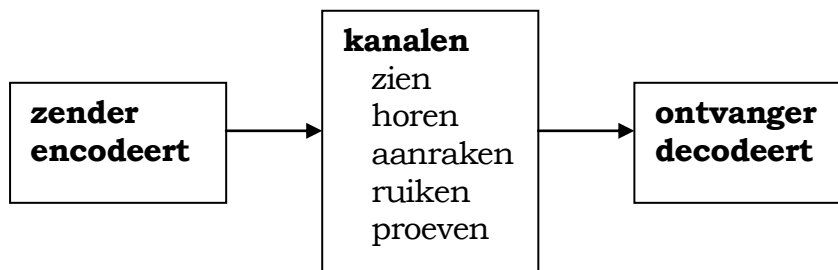
Dit is een heel belangrijk aspect van het communicatieproces. Een journalist kan bijvoorbeeld informatie bekomen door via zijn lichaamstaal iets te insinueren zonder het uit te spreken. Als zijn bron daarop reageert, is hij in zijn opzet geslaagd en de persoon in kwestie vraagt zich achteraf af hoe hij zich tot dergelijke uitspraken heeft laten verleiden.

Een tolk moet zich dan weer bewust zijn van de beperking waar hij mee te maken krijgt, namelijk dat hij dikwijls aan het zicht onttrokken is en niet met zijn lichaamstaal kan spreken, waardoor zijn intonatie en spreekritme des te belangrijker worden.

De voorbeelden zijn oneindig en tonen altijd hetzelfde aan: tolk en journalist moeten beseffen dat communicatie meer inhoudt dan taal alleen en de manier waarop ze daarmee omgaan, heeft veel invloed op hun geloofwaardigheid.

4.3.2 Het communicatieproces

“Bij communicatie is er altijd sprake van een boodschap die door de zender via een bepaald communicatiekanaal (bijvoorbeeld taal, aanraking of gelaatsuitdrukking) wordt verstuurd naar de ontvanger. Gevisualiseerd ziet het communicatieproces er als volgt uit:” (Wiertzema, 1994: 21)

“Als een zender de gedachten of gevoelens in zijn hoofd wil communiceren aan de ontvanger, moet hij deze omzetten in woorden, lichaamstaal of beelden. Dit noemen we het encoderen van een boodschap. De ontvanger moet vervolgens het omgekeerde doen. Hij decodeert of interpreteert de boodschap in voor hem herkenbare gedachten of gevoelens.” (Wiertzema, 1994: 22)

Door het communicatieproces op deze manier te analyseren, wordt het duidelijk dat er heel wat kan mislopen. Het is niet altijd even gemakkelijk gedachten, gevoelens of kennis precies onder woorden te brengen. Bovendien heeft een zender altijd een eigen leefomgeving, geschiedenis, achtergrondkennis en ga zo maar door, die ervoor zorgen dat wat hij zegt een welbepaalde betekenis krijgt. Het is zaak voor de ontvanger zich bewust te zijn van al deze onuitgesproken extra informatie. Indien dit niet het geval is, wordt de boodschap heel vaak verkeerd begrepen. Dan spreekt Wiertzema van ‘interne ruis’. Dit kan op twee manieren veroorzaakt worden. Allereerst kan het van de situatie van de zender of ontvanger afhangen. Wanneer iemand net ontslagen is, kan die persoon bepaalde boodschappen op een heel andere manier interpreteren dan wanneer hij net opslag gekregen zou hebben.

Ten tweede kan het gaan om minder veranderlijke factoren zoals cultuur, opvoeding, geschiedenis en achtergrondkennis die sterk bepalen hoe iemand een boodschap encodeert (bewoording, lichaamstaal, intonatie) of hoe deze persoon wat er gezegd wordt, decodeert (interpreteert).

Maar communicatie kan ook bemoeilijkt worden door externe ruis, storingen van buitenaf. Bij een tolk gaat het dan vaak om een microfoon die niet werkt, een koptelefoon die ruist,... Voor een journalist zijn de risico's eindeloos: een slecht functionerende telefoon, woorden die verloren gaan door lawaai in de buurt, een onoverbrugbare fysieke afstand. De communicatie kan dus heel wat

verbeteren als er voldoende voorbereid is en op tijd geanticipeerd wordt op de mogelijkheden van externe ruis.

Zowel voor een tolk als voor een journalist is het belangrijk een goede kennis te hebben van de cultuur waarmee hij te maken krijgt. Een bekend en leuk voorbeeld is dat van de Nederlander die op overtuigende manier vertelt: “We worked hardly” (We hebben nauwelijks gewerkt). Zowel in een tolkcontext als in een journalistieke context is het belangrijk te beseffen dat het Engels van sommige mensen niet altijd even fantastisch is als ze zelf denken en de man hier dus eenvoudigweg bedoelde dat ze hard gewerkt hadden. Dit kan gewoon een taalprobleem lijken maar komt in bepaalde Nederlandse kringen zo vaak voor dat het een aspect geworden is van hun cultuur.

4.3.3 Non-verbale communicatie

Er is reeds vermeld dat communicatie voor een groot deel non-verbaal gebeurt. Wiertzema heeft het onder andere over de interpersoonlijke afstand. In verschillende culturen, en dit is bekend uit de sociologie, ligt de persoonlijke ruimte steeds anders. Het kan zijn dat iemand zich comfortabel voelt om op een afstand van een halve meter met iemand te praten, maar bij een andere cultuur kan die ‘comfortabele’ afstand een meter bedragen. Denk maar aan de Amerikaanse president Bush die een gesprek had met een Chinese regeringsleider. De Amerikaanse persoonlijke ruimte is meestal beperkt en dus ging Bush vrij dicht bij het Chinese staatshoofd staan. In China is de persoonlijke ruimte echter relatief groot en dus deed de man een stap naar achteren. Bush deed dan telkens weer een stap naar voor en het resultaat was dat ze de ruimte rond begonnen te wandelen. Was Bush op de hoogte geweest van het verschil in interpersoonlijke afstand, dan was dit waarschijnlijk niet gebeurd.

Verder spreekt Wiertzema over het gedrag van de ogen. Het zal niemand verrassen dat mensen die elkaar graag hebben, elkaar langer aankijken. Uit onderzoek is gebleken dat “mensen die betrekkelijk veel oogcontact onderhouden [...] als aangener in de omgang beoordeeld [worden] dan zij die dit minder doen.” (Wiertzema, 1994: 36) Eigenlijk is dit logisch want als je oogcontact maakt, kun je zien hoe iemand reageert op wat je zegt, kun je veel beter non-verbale informatie opvangen en kun je het gesprek dus op een efficiëntere manier gaande houden.

Voorts vertelt Wiertzema iets meer over de invloed van de lichaamshouding. Er is vastgesteld dat het een positief effect heeft op het gesprek als de schouders licht naar de gesprekspartner toe buigen. Bovendien worden mensen die de ledematen niet kruisen en dus een open houding hebben, positiever beoordeeld en hebben zij ook meer overtuigingskracht. Blijkbaar wordt een open houding geassocieerd met een hoog aanzien en zelfvertrouwen.

Er is ook onderzoek gevoerd naar de reacties op 'pacing': het imiteren van andermans non-verbaal gedrag. Mensen die iemands lichaamshouding imiteren worden door die persoon aardiger en deskundiger bevonden dan wanneer ze tegengestelde houdingen aannemen. Een mooie illustratie hiervan is het feit dat als iemand geeuwt en iemand anders vindt die persoon sympathiek, die persoon ook de neiging heeft te beginnen geeuwen.

Ten slotte heeft Wiertzema het over de paralinguïstische aspecten van communicatie zoals stembuigingen, spreekfouten, spreektempo en stemhoogte en over kleding en uiterlijk. Het speelt allemaal een rol voor de geloofwaardigheid van de boodschap en de manier waarop de boodschap geïnterpreteerd zal worden.

Het spreekt voor zich dat zowel tolken als journalisten eigenlijk communicatiespecialisten moeten zijn die perfect weten met welke factoren ze rekening moeten houden en op welke aspecten ze kunnen inspelen.

Een tolk kan door zijn intonatie te variëren klemtonen leggen die de spreker eigenlijk via zijn lichaamstaal gelegd had. Bij consecutief tolken kan hij het vervelende aspect van de dubbele tijdsduur wat doen vergeten door een open lichaamshouding te hanteren en oogcontact te houden.

Een journalist kan door rekening te houden met iemands interpersoonlijke ruimte een vertrouwelijke sfeer creëren waardoor die persoon hopelijk meer gaat vertellen dan hij of zij van plan was. Of hij kan de ogen vaak neerslaan en de interpersoonlijke ruimte uitdrukkelijk respecteren waardoor hij de indruk wekt heel veel respect voor zijn gesprekspartner te hebben om zo die persoon gunstig te stemmen.

De mogelijkheden zijn eindeloos maar vaak enkel mogelijk als er visueel contact is wat jammer genoeg zowel bij tolk als journalist niet altijd het geval is.

4.3.4 Actief luisteren

Tot nu toe heb ik het gehad over de houding van de zender en hoe hij zijn boodschap beter kan doen overkomen. Het communicatieproces gaat echter niet in één richting. Met behulp van de Roos van Leary, een uitgebreid communicatieschema, toont Wiertzema aan dat de zender ook voor een betere communicatie kan zorgen door tijdig feedback te geven. Met een fronsend gezicht kan de ontvanger bijvoorbeeld aangeven dat hij of zij niet gelukkig is met de boodschap of dat de boodschap niet begrepen wordt. Op die manier kan de zender meteen zijn manier van communiceren bijsturen om zo misverstanden te voorkomen.

Voor een tolk is het interessant de reacties van zijn publiek in het oog te houden en eventueel zijn spreekritme of woordgebruik aan te passen. Daarom is het voor een mediatolk zo vervelend dat hij vaak geen oogcontact heeft met zijn doelpubliek. Hij kan helemaal geen reacties zien en doordat zijn publiek zo heterogeen is, zijn die reacties ook heel moeilijk te voorspellen. Het is dus een kwestie van zelf als tolk de gulden middenweg te vinden.

Als een journalist informatie toegestuurd krijgt, is het belangrijk een zekere appreciatie te laten merken, ook al is die informatie op dat moment niet nuttig. Als hij geen feedback geeft, zal de zender immers dezelfde soort onnuttige informatie blijven sturen of helemaal geen informatie meer sturen omdat er geen blijk van interesse gekomen is.

Een specifieke vorm van feedback is volgens Wiertzema het actief luisteren. Om te beginnen zullen zowel een tolk als een journalist zich neutraal opstellen ten opzichte van de spreker, ten einde zoveel mogelijk informatie te krijgen. De tolk wordt helemaal niet geacht als ontvanger te reageren, maar behoort de boodschap te decoderen voor de eigenlijke ontvanger op een niveau dat hijzelf niet zou kunnen (omdat hij of zij de gesproken taal niet machtig is, de cultuur minder goed kent, etc.).

De journalist wil meestal de mening van de zender kennen over een bepaald onderwerp en doet er het beste aan neutraal te blijven zodat het verhaal van de zender niet gekleurd wordt door of aangepast aan de mening van de journalist.

Het is natuurlijk zo dat vooral de journalist de techniek van actief luisteren goed moet beheersen. Het gaat hier al veel minder om een 'gesprek' omdat er nauwelijks sprake is van een dialoog, maar eerder van een monoloog van de kant van de spreker. Toch is het belangrijk het gesprek gaande te houden, wat volgens Wiertzema veel concentratie en zelfbeheersing vergt. Hier bestaan ook

verschillende technieken voor. De posities die de zender en de ontvanger innemen kunnen een rol spelen, net als de manier waarop vragen gesteld worden (bv open of gesloten vragen). Verder kan de ontvanger even herhalen wat de zender net gezegd heeft, een techniek met vier functies: de ander stimuleren verder te spreken, controleren of de boodschap goed begrepen is, de ander uitdagen meer gedetailleerde informatie te geven en het gesprek sturen. Voorts houdt de ontvanger best oogcontact, knikt af en toe of maakt bevestigende geluidjes. Ook stiltes gebruiken is een goede techniek.

Wiertzema besluit: "Door gebruik te maken van de techniek van het actieve luisteren kunt u veel vertrouwelijke informatie krijgen van andere mensen. Journalisten bedienen zich van deze techniek om belangrijke informatie van vooraanstaande personen los te peuteren. Het gebeurt maar al te vaak dat geïnterviewden later schrikken van wat ze ongemerkt allemaal hebben 'losgelaten'." (Wiertzema, 1994: 104)

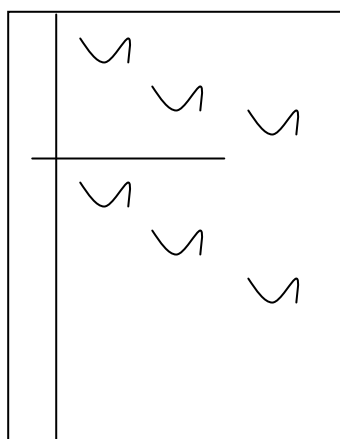
4.4 Sociale vaardigheden

In principe zijn sociale vaardigheden een noodzakelijke voorwaarde om tot een optimaal communicatieproces te komen. Er is inlevingsvermogen nodig om datgene wat een zender uitgedrukt heeft op de juiste manier te interpreteren en om te zetten in een andere taal (voor een tolk) of in een kwaliteitsvolle reportage (voor een journalist). Het is belangrijk, zoals Francine Mestrum zei, de sociale en culturele achtergrond van de spreker te kennen en daar op een correcte manier mee om te gaan.

Luc Van de Walle, een communicatietrainer, heeft een schema opgesteld waarin de verschillende rollen van een tolk tot uiting komen. Een tolk mag best empathie vertonen maar mag niet tot bemiddelen overgaan en al helemaal niet tot actievoeren want dit zou in strijd zijn met zijn ethiek. Bij een journalist geldt in zekere zin hetzelfde: hij kan empathie vertonen maar mag geen actie voeren onder het mom van journalistiek. Toch mag een journalist zijn eigen opinie geven en daarom is het onderscheid heel wat onduidelijker dan bij een tolk.

4.5 Notitietechniek

Om een boodschap te kunnen reproduceren, is het belangrijk een efficiënte en altijd leesbare manier van noteren te ontwikkelen. Een tolk heeft een heel specifieke notitietechniek. Er wordt het liefst op A5-formaat geschreven, bij voorkeur staan vooral onderwerp – werkwoord – lijdend voorwerp genoteerd en er wordt schuin geschreven, elke gedachte van links naar rechts steeds iets lager noterend. Elk einde van een zin of gedachte wordt duidelijk afgesloten, bijvoorbeeld met een streep. Het resultaat is iets dergelijks:

Op deze manier kan een tolk gedachtegangen volledig reconstrueren. Ook een journalist moet soms informatie, antwoorden of zelfs interviews noteren en het spreekt voor zich dat ook hij gebaat zou zijn met de notitietechniek van de tolken. Hoewel de theorie eenvoudig is, vergt het toch heel wat oefening voor notitietechniek als een echt verworven competentie beschouwd kan worden.

4.6 Presentatie

Volgens Mombaerts en Van den Bergh (2005: 97) straalt een goede spreker “gemotiveerdheid en enthousiasme uit en dit komt hoofdzakelijk door de non-verbale communicatie.”

Het is dus zaak deze non-verbale communicatie, waar ik het al over gehad heb, onder de knie te hebben.

Wiertzema en Jansen (2004) wijzen erop dat kleding heel belangrijk is. De kans bestaat dat het publiek een negatieve eerste indruk krijgt doordat de spreker de verkeerde kledij draagt. De eerste indruk van een tolk of journalist is echter cruciaal omdat zij meestal niet de tijd krijgen om die eerste indruk te corrigeren. Het publiek kan meteen afhaken (door niet te luisteren) of heel kritisch worden of de gesprekspartner kan wantrouwig worden en minder gul met zijn of haar informatie.

Zowel Wiertzema en Jansen als Mombaerts en Van den Bergh hebben het over een ander aspect dat ook met de eerste indruk te maken heeft: het belang van de lichaamshouding. Door een bepaalde houding aan te nemen, maakt iemand een bepaalde indruk. Zo kunnen gekruiste armen onzekerheid uitstralen, kan aan tafel zitten een gevoel van superioriteit uitdrukken, kan met de handen op een tafel leunen getuigen van onverschilligheid jegens het publiek en ga zo maar door. Een glimlach kan wonderen doen en rustig rechtop staan boezemt vertrouwen in. Met de handen kan extra kracht gegeven worden aan het gezegde maar door te veel te bewegen kan de aandacht van het publiek wegschuiven van de inhoud van het betoog naar de rare bewegingen van de spreker. En om een uitnodigende, open houding te bekomen, worden de handen het best niet in een ‘gesloten’ positie geplaatst, zoals wanneer de vingers verstrengeld zijn.

Verder hebben de communicatiedeskundigen het over het stemgebruik. Het is belangrijk voldoende luid te spreken, goed te articuleren, het tempo aan te passen aan het publiek, de intonatie te variëren en de ademhaling onder controle te houden. Kortom, niets wat eigenlijk niet algemeen geweten is, wat het natuurlijk niet eenvoudiger maakt voor iemand die er niet in getraind is om toch aan al die facetten te denken.

Een ander aspect van non-verbale communicatie is oogcontact. Volgens Wiertzema en Jansen kunnen mensen niet lang geconcentreerd luisteren naar iemand die hen niet aankijkt. Daarom is

oogcontact van groot belang. Bovendien voelt het publiek zich dan meer bij de uiteenzetting betrokken en wordt interactie bevorderd. Iemand die oogcontact maakt, geeft ook een zelfverzekerde en betrouwbaardere (want professionelere) indruk.

Ten slotte zeggen Wiertzema en Jansen nog iets over het meenemen van aantekeningen. Het is belangrijk nooit papieren gewoon af te lezen, want dan denkt het publiek dat de spreker niet weet waarover hij het heeft. Bij het vasthouden van de aantekeningen is het ook belangrijk de handen in een open positie te houden om de open houding niet te verstoren.

De non-verbale aspecten van communicatie kunnen beslissend zijn voor de overtuigingskracht van de volledige boodschap. Zowel een tolk als een journalist mogen dan wel zelden de opdracht krijgen zelf een presentatie te geven, door zich presentatietechnieken eigen te maken, krijgen ze wel meer inzicht in andermans presentatie. Bovendien is de tolk soms ook zichtbaar en kan hij door zijn non-verbale communicatie het discours van de spreker onderuit halen. Het is dan ook belangrijk alle aspecten van non-verbale communicatie te kennen en te controleren.

4.7 Ethiek

Bij het uitoefenen van het beroep van tolk of journalist kunnen belangrijke ethische vragen rijzen. Volgens Huub Evers (2002 : 441) levert de ethiek dan “een bijdrage aan de discussie door de situatie te analyseren: welke normen zijn in het geding; op welke achterliggende waarden berusten die; hoe deugdelijk zijn de gehanteerde argumenten; welke oplossingen zijn er en welke van de alternatieven is in de gegeven situatie het beste en waarom?”

Volgens Christopher Thiéry van AIIC heeft een tolk een zekere verantwoordelijkheid. Eerst en vooral verbindt een tolk zich ertoe op een correcte en volledige manier de brontekst naar een doeltekst om te zetten. Hij heeft dus een verantwoordelijkheid ten opzichte van de persoon die hij tolkt maar ook ten opzichte van de mensen die afhankelijk zijn van de vertolking. Thiéry wijst erop dat dit niet samenvalt met de verantwoordelijkheid die de tolk heeft tegenover zijn opdrachtgever, met andere woorden, de opdrachtgever kan niet bepalen hoe hij te werk moet gaan.

De tolk neemt dus deel aan het communicatieproces en is medeverantwoordelijk voor het goede verloop ervan. Dit houdt in dat niet enkel de vertolking van belang is, maar dat ook aan alle voorwaarden voor een goede vertolking voldaan moet zijn.

Bovendien moet de tolk zich ervan bewust zijn dat er enkel op hem beroep gedaan wordt, omdat een computer of machine dit werk onmogelijk kan overnemen. Eigenlijk wordt er dus verwacht dat de tolk als een machine gaat functioneren en zich niet persoonlijk gaat manifesteren door zich in het gesprek te mengen, een mening te geven of een eigen agenda te hebben. Het is dan ook niet aan de tolk om informatie over het gesprek vrij te geven, vandaar het strikte beroepsgeheim van de tolk. Tegelijkertijd kan de tolk ook niet verantwoordelijk gehouden worden voor de inhoud van wat hij moet tolken.

Giuliana Garzone (2002) voegt hieraan toe dat het ook de taak is van de tolk een vloeiende, coherente en dus aanvaardbare prestatie te leveren, ongeacht de kwaliteit van de brontekst, omdat anders aan de geloofwaardigheid en de betrouwbaarheid van de tolk getwijfeld wordt.

Een journalist wordt volgens Hub Zwart (2002 : 463) “niet alleen geconfronteerd met de ethische aspecten van de praktijken die [hij] belicht, maar ook met ethische dimensies van de journalistieke praktijk zelf.” Huub Evers (2002) wijst erop dat ethiek aan de orde komt als er geen maatschappelijke consensus is over een moreel dilemma. Hij heeft het over zes veel voorkomende

dilemma's in de journalistiek: de verantwoordelijkheid van de journalist, werken met anonieme bronnen, hoor en wederhoor, privacy, omgaan met gestolen informatie en undercoverjournalistiek.

De journalist heeft als belangrijkste taak informeren. Het publiek moet dan ook kunnen vertrouwen op de integriteit en de betrouwbaarheid van de persoon die informeert; hoe weet het anders wat waar is en wat niet. Maar correcte informatie brengen houdt veel meer in dan wat het publiek te zien krijgt. De journalist moet informatie verzamelen, analyseren, van argumenten en achtergrondinformatie voorzien en op zo'n manier presenteren dat het voor iedereen duidelijk is.

Bij het verzamelen van informatie kan de journalist in aanraking komen met bronnen die liever anoniem blijven. Aan de ene kant is dit goed, want zo kan de journalist verzekeren dat mensen zichzelf niet in een lastig parket zullen brengen door de informatie te verstrekken. Aan de andere kant kan dit echter de opsporing van strafbare feiten in het gedrang brengen.

Om de informatie volledig te maken, is het handig het principe van hoor en wederhoor toe te passen. Om een juist beeld van iets te schetsen, is het niet altijd nodig alle partijen aan het woord te laten, maar het heeft wel als voordeel dat het een completer beeld geeft. Bovendien kan door de polemiek die zo ontstaat heel wat extra informatie aan het licht komen.

Een zwaar ethisch dilemma kan ook ontstaan wanneer de informatiebron gestolen blijkt te zijn. Wat primeert er dan: het publiek informeren of de wet niet overtreden?

Een ander ethisch probleem ontstaat als er geld gevraagd wordt voor informatie. Kan er dan verzekerd worden dat het betrouwbare informatie is of wilde de informant alleen maar gemakkelijk aan veel geld geraken? En wat als de journalist betaald wordt om vooral over één welbepaald onderwerp informatie te brengen?

Ten slotte heeft Evers het over de discussie rond de undercoverjournalistiek. Is het ethisch verantwoord als een journalist zijn identiteit niet bekend maakt wanneer hij informatie aan het verzamelen is? Moet er niet enige *fairplay* zijn en is het niet zo dat correct handelen inhoudt dat de personen in kwestie weten met wie of wat ze te maken hebben?

Zoals ik reeds aangaf in hoofdstuk 3 wordt op deze vragen vaak een antwoord geboden via een deontologische code. Het is dan ook interessant de verschillende deontologische codes te kennen met hun gebreken en hun voordelen en de eventuele sancties die kunnen volgen bij het niet opvolgen ervan. Dat kan gaan van vermindering in aanzien tot uitsluiting van een professionele organisatie of zelfs gerechtelijke vervolging.

4.8 Technologische kennis

Om op een efficiënte wijze informatie te kunnen verzamelen en om hun beroep op een degelijke manier uit te oefenen, is het zowel voor de tolk als voor de journalist belangrijk dat ze met verschillende vormen van technologie kunnen omgaan. Ze moeten met verschillende computerprogramma's kunnen werken, met internet, met databanken,... Een tolk moet weten hoe hij een terminologielijst kan aanleggen en op een snelle manier kan raadplegen. Een journalist moet weten hoe hij gemakkelijk interviews kan bewerken en gebruiken. Hij moet met opnameapparatuur allerhande kunnen werken, afhankelijk van de branche waarin hij terechtkomt. Een tolk moet weten hoe hij het best met microfoons kan werken, wat er kan mislopen voor het (veel voorkomende) geval dat er geen technicus aanwezig is, welke apparatuur het handigst is om mee te werken en wat hij kan (en soms moet) afdwingen bij zijn cliënt om de gevraagde prestatie te kunnen leveren.

4.9 Andere kwaliteiten

Het beroep van tolk of journalist vergt ook nog andere kwaliteiten die niet altijd aangeleerd kunnen worden of die deel uitmaken van reeds eerder genoemde competenties. Het gaat om beroepen die een hoge werkdruk kennen en waarbij heel wat stress komt te kijken. Dit mag echter geen invloed hebben op de geleverde prestatie en is ook nooit een excuus voor falen.

Vanwege de objectieve criteria waarmee zowel tolk als journalist te maken krijgt als het gaat over de kwaliteit van hun werk, krijgen zij vaak heel wat kritiek te verduren. Zij moeten dan ook stevig in hun schoenen staan, op een constructieve manier weten om te gaan met die kritiek en zich er allerminst door laten ontmoedigen.

Verder is een belangrijke karaktereigenschap bij het uitoefenen van deze twee beroepen flexibiliteit. Een tolk krijgt vaak te maken met onverwachte problemen die zowel technisch als emotioneel kunnen zijn. Ook de inhoud van wat er getolkt moet worden, kan sterk variëren of op het laatste moment veranderen en dan is het zaak hier op een professionele manier mee om te gaan. Ook een journalist moet flexibel zijn. Hij heeft geen vaste werkuren, integendeel, hij moet altijd bezig zijn met zijn werk, moet van alle markten thuis zijn maar zich toch specialiseren in een bepaald onderwerp en zich een weg banen door de enorme, nooit stoppende toestroom aan informatie.

4.10 Besluit

Uit mijn literatuurstudie kwamen de genoemde competenties naar voor als essentieel, maar het is goed mogelijk dat er nog andere bestaan die voor een journalist of tolk een troef zouden betekenen. Opvallend is dat de competenties voor beide beroepen nagenoeg dezelfde zijn. Uiteraard worden de accenten anders gelegd. Zo moet een tolk niet alleen een grondige kennis hebben van het Nederlands maar ook van de taal waaruit hij tolkt. Een journalist moet specifieke verzameltechnieken aanleren om aan informatie te komen, zoals het interview. Hij moet ook weten op welke manier hij zijn informatie kan aanbieden en wat de kenmerken zijn van de verschillende journalistieke genres.

Verschillende bronnen zijn het er echter over eens dat een gelijkaardige opleiding verschillende voordelen biedt. Yves Gambier (1998) wijst erop dat het profiel van de tolk radicaal veranderd is ten opzichte van de beginjaren (hiermee verwijst hij naar de tolken die bij de pas opgerichte Europese instellingen werkten vlak na de Tweede Wereldoorlog). Er worden veel meer eisen gesteld waardoor de opleiding veel breder moet zijn.

Donkers en Willems geven aan dat het logisch is dat mensen die beroepsmatig met het communicatieproces bezig zijn, ongeveer dezelfde opleiding krijgen. Kurz en Bros-Brann, beiden tolk, stellen vast dat er tegenwoordig van de tolk geëist wordt dat hij hybride is: hij moet niet enkel simultaan of consecutief kunnen tolken, maar ook met (televisie)materiaal kunnen werken of zelfs zelf teksten kunnen opstellen en overtuigend kunnen brengen. Ze besluiten dat er een nieuw profiel aan het ontstaan is waarbij de tolk-journalist (of ook de vertaler-redacteur) “zowel journalistieke als linguïstische taken zal moeten vervullen” (1996 : 214). Ten slotte pleit ook Kaufmann voor de eenmaking van de opleiding. Zoals blijkt uit het citaat in de inleiding, heeft zij zelf als tolk-journaliste kunnen vaststellen dat de competenties erg gelijkaardig zijn en dat haar dubbele opleiding zelfs een troef is wanneer ze de concurrentie moet aangaan met haar collega's.

Hoewel de ethiek van beide beroepen zou kunnen botsen, wat vooral bij het beroep van mediatolk een heikel punt is, is het dus toch interessant om de opleidingen te laten samenlopen. Het heeft zelfs als voordeel dat de ethische problemen beter gekend zijn en er daardoor beter op geanticipeerd kan worden. Bovendien worden de studenten op deze manier opgeleid tot figuurlijke duizendpoten, wat hen op de arbeidsmarkt alleen maar voordelen kan bieden.

5. De opleidingen in Vlaanderen

Dankzij de Bologna-akkoorden (1999) werd over heel Europa het onderwijs op zo'n manier hervormd dat het nu gelijkvormig zou moeten zijn. Dit betekende ook in Vlaanderen dat de opleidingsprogramma's opnieuw moesten worden bekeken en eventueel veranderd. Eigenlijk was dit dus de ideale gelegenheid om het Vlaamse hoger onderwijs te optimaliseren en het is dus interessant om te zien op welke manier de opleidingen van journalist en tolk nu georganiseerd worden.

In Vlaanderen zijn er vijf instellingen waar de master tolken aangeboden wordt na de academische bachelor 'Toegepaste taalkunde':

- Hogeschool Gent, Departement Vertaalkunde;
- Lessius Hogeschool, Departement Vertalen, media en communicatie;
- Hogeschool Antwerpen¹⁰, Departement V: Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken;
- Hogeschool-Universiteit Brussel, Departement Taal en Letteren;
- Erasmus Hogeschool Brussel, Departement Toegepaste taalkunde.

Aan drie van de vijf instellingen kan er ook gekozen worden voor de master journalistiek, namelijk aan de Lessius Hogeschool, de Hogeschool-Universiteit Brussel en de Erasmus Hogeschool Brussel.

Dan zijn er nog twee instellingen waar de afstudeerrichting journalistiek aangeboden wordt in de master 'Communicatiewetenschappen' en dit na de academische bachelor 'Communicatiewetenschappen' aan de

- Universiteit Gent, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen;
- Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.

In dit hoofdstuk onderzoek ik of de competenties die in het vorige hoofdstuk genoemd zijn, voorkomen in de 'basisopleiding' van zowel tolk als journalist, namelijk de academische bachelor die gehaald moet worden voor de studenten zich kunnen specialiseren in het vak van tolk of journalist. Omdat ik me op de basisopleiding richt, hou ik geen rekening met keuzevakken. Die worden, doordat ze niet verplicht zijn, per definitie niet als basis gezien.

¹⁰ Wordt in september 2008 Artesis Hogeschool Antwerpen

5.1 Toegepaste taalkunde

Er zijn dus vijf instellingen in Vlaanderen die de academische bachelor 'Toegepaste taalkunde' aanbieden. Het is overal mogelijk vervolgens de master tolken te studeren en in drie instellingen staat ook de master journalistiek op het programma. Het spreekt voor zich dat elke instelling haar eigen visie heeft en dat dit zich vertaalt in de aangeboden vakken. Daarom schets ik eerst de visie van elke school en hiervoor baseer ik me op de brochures die de scholen aanbieden aan toekomstige studenten 2008-2009.

5.1.1 Eigen visie

Hogeschool Gent

Het departement Vertaalkunde richt zich op mensen die sterk zijn in talen en communicatie en erg gedreven zijn en biedt "een talenstudie van het hoogste niveau. De opleiding is academisch onderbouwd en dus gelijkwaardig aan een universitaire opleiding, maar ze is ook bijzonder praktijkgericht, met ruimte voor gespecialiseerde ICT-kennis en –vaardigheden. Talen studeren is hier echt een kwestie van de talen perfect leren beheersen, begrijpen, lezen, spreken, schrijven – en ook leren wat je daar later op de arbeidsmarkt concreet mee kunt doen." (Godyns, p3) Nederlands krijgt een centrale rol want het is de bedoeling de studenten tot professionele taalgebruikers om te vormen. De algemene vakken zorgen voor een ruime kennis en in het derde jaar krijgt computervaardigheid extra aandacht. Dit alles is bedoeld als een uitstekende voorbereiding op de masteropleiding.

Lessius

Het departement 'Vertalen, media en communicatie' wil academische talenknobbels vormen die weten hoe te vertalen en te tolken, hoe websites te lokaliseren, films te ondertitelen, meertalige teksten te behandelen, hoe te onderhandelen in het internationale bedrijfsleven, teksten te hertalen naar lokale markten, journalistieke opdrachten uit te voeren, internationale congressen vorm te geven, enzovoort. De opleiding zorgt voor een brede academische vorming waarbij de studenten vlot leren communiceren in het Nederlands en in twee vreemde talen, zowel schriftelijk als mondeling. Dankzij de theoretische en wetenschappelijke basis wordt het abstractievermogen verder ontplooid waardoor de studenten een kritische kijk ontwikkelen. Het departement richt zich vooral op mensen die zich professioneel op talen en communicatie willen toeleggen en een

ruime belangstelling hebben voor de politieke, sociale, culturele en economische tendensen in de wereld.

Hogeschool Antwerpen

Het Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken heeft als doel de studenten zo op te leiden dat ze na drie of vier jaar de vreemde taal zowel mondeling als schriftelijk beheersen als ware het hun moedertaal en dit terwijl ze ook het Nederlands perfect onder de knie hebben. Het is zowel een wetenschappelijke als een praktische opleiding die zich vooral met het hedendaagse taalgebruik bezighoudt maar ook een veelzijdige, algemene vorming biedt. Er wordt eveneens heel wat sociaal-economische en culturele bagage van het eigen taalgebied en van de taalgebieden van de gekozen vreemde talen meegegeven waardoor intercultureel competente communicatie-experten gecreëerd worden die gedurende de opleiding zelfstandig en verantwoordelijk leren werken.

Hogeschool-Universiteit Brussel

Het departement Taal en letteren legt bij zijn bachelor in de toegepaste taalkunde de nadruk niet alleen op de studie en de kennis van de taal maar ook op het toepassen of het gebruiken ervan. Er wordt dus een combinatie aangeboden van een academische kijk met een praktische benadering. De basis wordt gevormd door een brede algemene en academische achtergrond, het Nederlands als basistaal en twee vreemde talen. De brede achtergrond wordt opgebouwd via taalspecifieke maar ook meer algemeen vormende opleidingsonderdelen. Dankzij de keuzevakken in het tweede en derde jaar kunnen studenten hun opleidingsprogramma opbouwen rond hun eigen interesses.

Erasmus Hogeschool Brussel

Het departement 'Toegepaste taalkunde' biedt een studie aan die draait om taal en communicatie. Er worden intensieve mondelinge en schriftelijke taalvaardigheidstrainingen aangeboden en achtergrondvakken over politieke, sociale, culturele en economische tendensen. Omdat taal en techniek elkaar volgens de Erasmus Hogeschool nodig hebben, leren de studenten met verschillende communicatiemiddelen en taaltechnologieën werken. Door samenwerking met medestudenten wordt er ook aangeleerd hoe communicatieprocessen gehanteerd moeten worden, hoe teksten te schrijven, vergaderingen te leiden en te coördineren.

5.1.2 Competentiegerichte opleidingsonderdelen

1. Talenkennis

Alle instellingen hebben, logischerwijze, een brede waaier aan opleidingsonderdelen die de taalvaardigheid van de studenten moet optimaliseren. Eerst en vooral van het Nederlands (A-taal) maar evengoed van de twee vreemde talen (B- en C-taal¹¹).

	Hogeschool Gent	Lessius	Hogeschool Antwerpen	Hogeschool-Universiteit Brussel	Erasmus Hogeschool Brussel
Nederlands					
1 ^e jaar	Taalstructuren Taalpraktijk	Taalkunde Taalvaardigheid	Grammatica Taalbeheersing Taalvaardigheid	Taalkunde Taalbeheersing	Taalkunde Taalbeheersing
2 ^{de} jaar	Taalstructuren Taalpraktijk	Tekstontwerp Reviseren en formuleren Mondelinge taalvaardigheid Mond. en schrift.	Wetenschappelijk schrijven	Taalkunde Taalbeheersing	Taal-, stijl- en cultuuranalyse
3 ^{de} jaar	Taalpraktijk	taalvaardigheid Retorica en argumentatieleer	Stilistische vaardigheid	Taalbeheersing	Nederlands voor academische doeleinden Toegepast linguïstisch onderzoek
B-taal					
1 ^e jaar	Taalstructuren Taalpraktijk	Taalkunde Schrift. taalvaardigheid	Grammatica en oef. Taalvaardigheid	Taalkunde Taalbeheersing	Taalverwerving Vertaalinitiatie

¹¹ Dit is geen algemeen aanvaarde verwijzing naar de twee vreemde talen maar veralgemeen ik hier voor de overzichtelijkheid. De B-taal is altijd Engels, Frans of Duits, de C-taal kan eender welke andere taal zijn. Het is mogelijk dat een student twee B-talen kiest ofwel een B-taal en een C-taal.

2 ^{de} jaar	Taalstructuren Taalpraktijk	Mond. taalvaardigheid Taalkunde Schrift. taalvaardigheid	Contrastieve oef. Vertalen en contrastieve oef.	Taalkunde Taalbeheersing	Taalverwerving Vertaalstrategieën
3 ^{de} jaar	Mondelinge vaardigheid Vertaling	Mond. taalvaardigheid Taalkunde Schrift. taalvaardigheid Mond. taalvaardigheid	Spreekvaardigheid Vertalen: gespecialiseerde teksten	Vertaling Taalkunde Taalbeheersing Vertaling	VT voor acad. doeleinden Vertalen cult. teksten Situatieel vertalen
C-taal	Taalstructuren Taalpraktijk	Taalkunde Schrift. taalvaardigheid Mond. taalvaardigheid	Grammatica en oef. Spreekvaardigheid Taalbeheersing	Taalkunde Taalbeheersing	Taalverwerving Vertaalinitiatie
1 ^e jaar					
2 ^{de} jaar	Taalstructuren Taalpraktijk	Taalkunde Schrift. taalvaardigheid Mond. taalvaardigheid	Grammatica Spreekvaardigheid Vertalen	Taalkunde Taalbeheersing Vertaling	Taalverwerving Vertaalstrategieën
3 ^{de} jaar	Mondelinge vaardigheid Vertaling	Taalkunde Schrift. taalvaardigheid Mond. taalvaardigheid	Vertalen: gespecialiseerde teksten	Taalkunde Taalbeheersing Vertaling	VT voor acad. doeleinden Vertalen cult. teksten Situatieel vertalen
Andere	Logica en filosofie van de taal	Algemene taalwetenschap		Algemene taalwetenschap Academic writing	Algemene taalwetenschap Terminologieleer
1 ^e jaar					
2 ^{de} jaar	Toegepaste taalkunde	Stilistiek en genreanalyse	Alg. taalwetenschap Wetensch. schrijven Terminologie Stilist. vaardigheid	Terminologie	Terminologieleer
3 ^{de} jaar					

2. Achtergrondkennis

Er wordt ook in alle vijf de instellingen duidelijk belang gehecht aan een brede achtergrondkennis hoewel de verschillende scholen toch duidelijk andere accenten leggen.

	Hogeschool Gent	Lessius	Hogeschool Antwerpen	Hogeschool-Universiteit Brussel	Erasmus Hogeschool Brussel
Algemeen					
1 ^e jaar	Algemene economie Wereldgeschiedenis	Filosofie Geschiedenis Tekstwetenschap Ndlse cultuurgesch.	Filosofie Economie Hedend. geschiedenis Recht	Recht en (inter)nat. Instellingen Inl. tot de filosofie Europese literatuur	Filosofie Economie Historische kritiek Recht
2 ^{de} jaar	Bedrijfseconomie Kunstbeschouwing Inl. tot het recht	Tekstwetenschap Culturele stromingen Vertaal- en tolkwetenschap Ndlse cultuurgesch.	Encycl. v/h vertalen	Informatieverwerking	Documentatiekunde Geschiedenis van het maatschapp. denken Internat. en Europese instellingen Mediakunde en journ.
3 ^{de} jaar	Internationaal recht Tekstwetenschap Maatschappij en instellingen van de Lage Landen	Religie, zingeving en levensbeschouwing	Vertaalwetenschap	Religie, zingeving en levensbeschouwing	vaardigheden

B-taal 1 ^e jaar		Cultuurgeschiedenis	Teksten	Taal en cultuur	
2 ^{de} jaar		Cultuurgeschiedenis	Tekstanalyse	Taal en cultuur	
3 ^{de} jaar	Cultuurgeschiedenis Literatuur Tekstvaardigheid	Cultuurgeschiedenis	Inleiding tot het cultuurgebied	Taal en cultuur	Studie van land, volk en instellingen Literatuur
C-taal 1 ^e jaar		Cultuurgeschiedenis		Taal en cultuur	
2 ^{de} jaar		Cultuurgeschiedenis	Tekstanalyse	Taal en cultuur	
3 ^{de} jaar	Cultuurgeschiedenis Literatuur Tekstvaardigheid	Cultuurgeschiedenis	Inleiding tot het cultuurgebied	Taal en cultuur	Studie van land, volk en instellingen Literatuur

3. Communicatieproces + 4. Sociale vaardigheden

Er is slechts één instelling die geen enkel vak specifiek op deze competenties toespitst, opnieuw zijn de verschillende accenten duidelijk zichtbaar.

	Hogeschool Gent	Lessius	Hogeschool Antwerpen	Hogeschool- Universiteit Brussel	Erasmus Hogeschool Brussel
1 ^e jaar	Psychologie				
2 ^{de} jaar		Communicatie- wetenschap	Communicatie- wetenschap		Zakelijke communicatie Sociolinguïstiek
B-/C-taal 3 ^e jaar					Specif. en cultuur-bewuste communicatie

5. Notitietechniek

Hier is er slechts één instelling die het vak aanbiedt en dan nog als keuzevak, namelijk de Hogeschool Antwerpen in het derde jaar. Dit wijst erop dat de scholen hier minder belang aan hechten, maar dat het idee wel leeft. Het is waarschijnlijk niet toevallig dat dit vak aangeboden wordt in de school waar enkel master vertalen en master tolken kan worden gestudeerd en waar de EMCI (European Master in Conference Interpreting) wordt aangeboden.

6. Presentatie

Opnieuw is er slechts één instelling die het vak aanbiedt, namelijk de Erasmus Hogeschool Brussel. Blijkbaar vinden de meeste scholen deze competentie niet belangrijk genoeg om er een volledig opleidingsonderdeel aan te wijden.

7. Ethiek

Er is geen enkele instelling die dit vak specifiek aanbiedt, maar het komt wel op een andere manier aan bod. Zo hebben Lessius, Hogeschool Antwerpen en Hogeschool-Universiteit het vak 'Vertaalwetenschap' in hun programma, heeft de Erasmus Hogeschool Brussel het vak 'Geschiedenis van het maatschappelijk denken' en hebben Lessius en Hogeschool-Universiteit Brussel (die geassocieerd zijn met de K.U.Leuven) het vak 'Religie, zingeving en levensbeschouwing'. Bovendien hebben vrijwel alle scholen een opleidingsonderdeel 'Filosofie'. Opvallend is dat Hogeschool Gent geen enkel opleidingsonderdeel heeft dat op het eerste zicht met ethiek of deontologie in verband kan gebracht worden.

8. Technologische kennis

Lessius en Hogeschool-Universiteit Brussel bieden geen opleidingsonderdelen die specifiek deze competentie voor ogen hebben, maar gaan ervan uit dat de studenten dat zelf aanleren doordat ze vaak verplicht worden met technologie te werken, zoals een elektronisch leerplatform. De andere instellingen hebben wel opleidingsonderdelen voorzien die deze competentie aanleren.

Hogeschool Gent	Hogeschool Antwerpen	Erasmus Hogeschool Brussel
Inleiding tot de taaltechnologie (3)	Taal en informatisering (2) Inl tot computer-ondersteund vertalen (3)	Toegepaste informatica (1) Computerondersteund vertalen (3)

9. Andere kwaliteiten

Enkel Hogeschool Gent heeft een opleidingsonderdeel dat een andere competentie beoogt dan de bovengenoemde, namelijk 'Academische vaardigheden met seminariewerk' hoewel dit misschien vergelijkbaar is met 'wetenschappelijk schrijven' van de Hogeschool Antwerpen of 'Nederlands voor academische doeleinden' van de Erasmus Hogeschool Brussel.

Ook de Erasmus Hogeschool Brussel biedt opleidingsonderdelen aan die niet echt hun plaats vinden tussen de opgesomde competenties maar dit komt omdat ze al specifiek op de masteropleiding gericht zijn. Het gaat hier over 'Journalistieke vaardigheden' en 'Vertaalkunde voor academische doeleinden'.

5.2 Communicatiewetenschappen

In Vlaanderen zijn er twee universiteiten die na de academische bachelor 'Communicatiewetenschappen' een master 'Communicatiewetenschappen' aanbieden met een afstudeerrichting in de journalistiek. Dat hun visies hieromtrent uiteenlopen, wordt al aangegeven doordat de opleidingen in een andere faculteit ondergebracht zijn. Ik baseer me op de informatie die beide universiteiten op hun websites aanbieden voor toekomstige studenten.

5.2.1 Visies

Universiteit Gent

De opleidingen in de faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen streven een brede maatschappelijke vorming na, een initiatie in de belangrijkste sociaal-wetenschappelijke onderzoeksrichtingen, een groeiende zin voor kritiek en een kennismaking met de methodologische problemen en technieken. "De bachelor communicatiewetenschappen is een academisch-wetenschappelijke studierichting. [...] De finaliteit is dus geen praktische beroepsopleiding: de klemtoon ligt op een generalistische opleiding waarbij inzicht in en het kritische nadenken over media en communicatie in een brede maatschappelijke context centraal staan. Voorop staat het verwerven van wetenschappelijke kennis en vaardigheden binnen het vakgebied, in casu de communicatiewetenschap. De nadruk ligt daarom op het theoretisch onderbouwd wetenschappelijk onderzoek. Dit impliceert ook de studie van de productie, distributie en receptie van communicatieboodschappen." (Universiteit Gent : 11)

Vrije Universiteit Brussel

In de faculteit Letteren en Wijsbegeerte wordt tijdens de opleiding 'Communicatiewetenschappen' onderzocht waarom er zoveel tv gekeken wordt, wordt de inhoud van de programma's geanalyseerd, de financiering van de televisiestations bestudeerd en wordt er uitgediept wat voor invloed dit heeft op de omroepen zelf en wat ze programmeren. Ook de geschreven pers wordt onder handen genomen. Naast de 'traditionele' media worden ook de nieuwe media zoals internet onder de loep genomen en wordt het effect op de communicatie tussen mensen bestudeerd. Op deze manier wordt er commercieel inzicht gekweekt zodat bedrijfscommunicatie of marketing geen geheimen meer hebben.

Eerst en vooral komen een aantal algemene basisopleidingsonderdelen aan bod samen met specifieke communicatiewetenschappelijke opleidingsonderdelen. Vervolgens wordt kwantitatief en kwalitatief communicatieonderzoek onderwezen en worden de studenten ingeleid in de reclamestrategieën. Ten slotte is er de keuze tussen vier profielen waarvan er twee op de journalistiek gericht zijn: ‘Media, democratie en journalistiek’ en ‘Media en cultuur’. De andere twee profielen zijn ‘Informatiesamenleving en globalisering’ en ‘Strategische bedrijfscommunicatie en marketing’. Het profiel dat in de bachelor communicatiewetenschappen gekozen wordt, bepaalt niet per se welk profiel als afstudeerrichting gekozen wordt in de master communicatiewetenschappen.

5.2.2 Competentiegerichte opleidingsonderdelen

1. Talenkennis

Het is erg opvallend, misschien zelfs ietwat vreemd, dat aan beide universiteiten geen opleidingsonderdelen Nederlands aangeboden worden. De Vrije Universiteit Brussel heeft er wel voor gekozen in het eerste jaar een verplicht taalvak aan te bieden met de keuze tussen Frans, Engels, Duits, Spaans en Italiaans. In het tweede jaar bestaat de keuzemogelijkheid nog, maar gaat dit ten koste van andere specifieke keuzevakken.

2. Achtergrondkennis

Het zal niet verwonderen dat deze competentie een prominente rol speelt in de opleiding communicatiewetenschappen.

	Universiteit Gent	Vrije Universiteit Brussel
1 ^e jaar	Politicologie Algemene beginselen recht Geschiedenis van België in de wereld Statistiek	Historische kritiek en historiografie Media en communicatiewetenschappen m.i.v. referentiewerken en bronnen Maatschappijgeschiedenis Beschrijvende statistiek Inleiding tot de algemene economie
2 ^{de} jaar	Gedrukte media Audiovisuele media Mediarecht Reclamewerking en consumentengedrag	Hist. ontw. van communicatiemedia Inl tot merkentheorie en reclamestrategie Mediabeleid en mediastructuren Geschiedenis van België

	Economie Wijsbegeerte	Inleiding tot het recht Elektronisch communiceren en opzoeken
3 ^{de} jaar	Gedrukte media Audiovisuele media Culturele mediastudies	Juridische aspecten massacommunicatie Politieke economie van de communicatie

3. Communicatieproces

Het spreekt voor zich dat opleidingsonderdelen rond het communicatieproces een centrale plaats krijgen in de opleiding 'communicatiewetenschappen'. Het mag dan wel lijken alsof er weinig opleidingsonderdelen aan gewijd zijn, maar de studielast is meestal zwaarder dan bij de andere opleidingsonderdelen.

	Universiteit Gent	Vrije Universiteit Brussel
1 ^e jaar	Communicatiewetenschap Internationale communicatie	Inl. tot de communicatiewetenschappen
2 ^{de} jaar	Communicatiewetenschappelijk onderzoek Encyclopedie van de communicatiewetenschap	Encyclopedie van de communicatiewetenschappen Communicatieonderzoek: kwantitatieve en kwalitatieve methoden Voortgezette communicatie- en mediastudies
3 ^{de} jaar	Communicatiewetenschappelijk onderzoek	Europees communicatiebeleid Communicatieonderzoek: inhoudsanalyse en semiotiek Communicatieonderzoek: beleidsanalyse

4. Sociale vaardigheden

Ook de sociale vaardigheden blijken een belangrijk onderdeel van de opleiding.

	Universiteit Gent	Vrije Universiteit Brussel
1 ^e jaar	Sociologie Methodologie van de sociale wetenschappen Sociale en politieke leerstelsels	Sociologie
3 ^{de} jaar	Mediasociologie	Mediasociologie

5. Notitietechniek

Er is geen enkel opleidingsonderdeel dat hierop ingaat. Dit is best wel verwonderlijk aangezien een goede notitietechniek toch een grote hulp zou kunnen betekenen bij het analyseren van communicatieprocessen.

6. Presentatie

Opnieuw is er geen enkel opleidingsonderdeel aan deze competentie gewijd, maar doordat de studenten zelf presentaties moeten maken en andermans presentaties moeten analyseren, komt dit wel aan bod.

7. Ethiek

Aan de Universiteit Gent is het vak 'Auteursrecht' in het derde jaar verplicht. Bij de Vrije Universiteit Brussel is het niet meteen duidelijk welk opleidingsonderdeel met ethiek te maken heeft. Aan de andere kant is het natuurlijk logisch dat ethiek gelinkt wordt aan het communicatieproces en de studenten dankzij de vele vakken die daarmee te maken hebben, al min of meer op de hoogte zijn van de nodige ethiek. Bovendien kan op de ethiek van het specifieke beroep ingegaan worden tijdens de masteropleiding.

8. Technologische kennis

Blijkbaar zien beide universiteiten het belang van technologische kennis in, want de Universiteit Gent heeft 'Nieuwe communicatietechnologieën' op zijn programma voor de derdejaars en de Vrije Universiteit Brussel laat de eerstejaars kennismaken met 'Informatica in het kader van de menswetenschappen'.

9. Andere kwaliteiten

Het is opvallend dat de competentie 'academisch onderzoeken, analyseren en schrijven' een prominente rol inneemt tijdens de hele opleiding van beide instellingen. Verrassend is het natuurlijk niet; het is tenslotte een universitaire opleiding.

5.3 Besluit

Ondanks de nuanceverschillen in beide opleidingen kunnen toch een aantal algemene vaststellingen gedaan worden. Daar waar de bachelor 'Toegepaste taalkunde' de nadruk legt op taal en praktische uitvoering, legt de bachelor 'Communicatiewetenschappen' vooral de klemtoon op academisch onderzoek.

De eerste opleiding zorgt dus voor taalspecialisten die al enigszins een inleiding gekregen hebben in het communicatieproces terwijl de universitaire opleiding communicatiespecialisten vormt die geen theoretische taalachtergrond gekregen hebben, maar wel de beginselen van sociale vaardigheden. Beide opleidingen bieden een brede algemene vorming zodat afgestudeerden van alle markten thuis zijn en over het algemeen wordt ook het belang van technologie en ethiek niet vergeten.

Wat de onderlinge nuances betreft, vind ik het toch vreemd dat Hogeschool-Universiteit Brussel geen enkel opleidingsonderdeel wijdt aan het communicatieproces of aan sociale vaardigheden. Ook bij Hogeschool Gent is het communicatieve aspect eerder beperkt terwijl Erasmus Hogeschool Brussel er maar liefst drie verschillende opleidingsonderdelen aan besteedt. Als de instellingen er prat op gaan dat ze interculturele bemiddelaars opleiden, lijkt mij enig inzicht in deze competenties toch een noodzaak.

Verder is het jammer dat geen enkele instelling notitietechniek als een basiscompetentie beschouwt. Ook het belang van presentatietechnieken wordt onderschat, enkel Erasmus Hogeschool Brussel heeft deze kwaliteit op zijn programma. Helemaal twijfelachtig vind ik het gebrek aan 'ethiek' op het programma van Hogeschool Gent.

Ten slotte is het jammer dat Lessius en Hogeschool-Universiteit Brussel wel plaats hebben voor een opleidingsonderdeel religie maar hun studenten niet op de hoogte brengen van de nieuwste technologieën, want dat houdt natuurlijk heel wat meer in dan met een studentenplatform en internet leren werken.

Tussen de twee universiteiten die de bachelor 'communicatiewetenschappen' aanbieden, is er niet meteen een noemenswaardig verschil, behalve dat Vrije Universiteit Brussel in het eerste jaar wél een taal op het verplichte programma heeft staan en later nog steeds deze mogelijkheid aanbiedt via keuzevakken.

Het verbaast me echter ten zeerste dat Nederlands bij geen van beide universiteiten een opleidingsonderdeel is, terwijl correct Nederlands kunnen spreken of schrijven toch een basiscompetentie is voor een journalist. Een competentie die bovendien een zekere opbouw nodig heeft en niet aangeleerd wordt in één masterjaar.

Uit mijn vergelijking kan ik besluiten dat de bestaande basisopleidingen in Vlaanderen voor journalist of tolk grotendeels beantwoorden aan de competenties die uit mijn literatuurstudie naar voor kwamen. De uitdaging is volgens mij de bestaande opleidingen nu aan elkaar te koppelen.

Elke instelling die de academische bachelor 'Toegepaste taalkunde' aanbiedt, is al verbonden met een universiteit die op haar beurt de academische bachelor 'Communicatiewetenschappen' aanbiedt. Hogeschool Gent is geassocieerd met Universiteit Gent, Hogeschool Antwerpen met Universiteit Antwerpen, Erasmus Hogeschool Brussel met Vrije Universiteit Brussel, Lessius en Hogeschool-Universiteit Brussel met Katholieke Universiteit Leuven. Met de huidige nood aan rationalisering van het hoger onderwijs in gedachten, ligt de stap dus eigenlijk voor de hand, maar dit kan natuurlijk niet gebeuren voor er meer onderzoek gedaan is naar de mogelijkheden. Bovendien heb ik mij beperkt tot de competenties van een journalist en een tolk. Er zou eveneens onderzoek moeten gebeuren naar de mate waarin de competenties van de andere aansluitende masters gelijklopend zijn.

Besluit

Er is de laatste jaren veel veranderd op het vlak van media. Het profiel van de traditionele journalist voldoet niet meer: hij moet multifunctioneler worden. Ook de tolk moet zich aanpassen aan de steeds veranderende eisen die gesteld worden. Dankzij de Bologna-akkoorden hebben heel wat opleidingen in Europa een transformatie ondergaan. Dit geldt eveneens voor de opleidingen in Vlaanderen die moeten leiden tot een master tolken of een master journalistiek. Omdat er belangrijke ethische verschillen bestaan tussen beide beroepen, worden ze idealiter niet tegelijk beoefend maar doordat de nodige competenties nagenoeg gelijk zijn, kan de basisopleiding, de academische bachelor die nodig is om aan de master te kunnen beginnen, wel gemeenschappelijk georganiseerd worden.

In Vlaanderen streeft de regering momenteel naar rationalisering van het hoger onderwijs. Uit mijn literatuurstudie en mijn vergelijking met de huidige opleidingen kan ik besluiten dat er voor de basisopleiding van tolk en journalist heel wat mogelijkheden zijn tot rationalisering. Door de instellingen die de academische bachelor 'Toegepaste taalkunde' aanbieden te laten samenwerken met de universiteiten die de academische bachelor 'Communicatiewetenschappen' organiseren, waarmee ze toch al geassocieerd zijn, kunnen ze hun expertise bundelen en de ideale opleiding voor tolk en journalist samenstellen.

Bibliografie

AiIC, <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article24.htm>, geraadpleegd op 12 februari 2008

Bekius, Willem, *Werkboek journalistieke genres*, Coutinho, Bussum, 2003

Bogucki, Lukasz , "Translating in the Media: Conventions and Norms", in *Translation and Meaning* 5, Hogeschool Zuyd (of Translation and Interpreting), Maastricht, 2001, p227-230

Clercq, De, Karin, *Journalistieke zelfregulering. Het belang van deontologische codes en zelfregulering in de journalistieke ethiek*, Acco, Leuven, 2002

COC, <http://www.sociaaltolkenenvertalen.be>, geraadpleegd op 12 februari 2008

Diriker, Ebru, "Simultaneous conference interpreting in the Turkish printed and electronic media 1988-2003" in *The Interpreters' Newsletter* 12, p231-243

Deltour, Pol, "Naar een moderne journalistieke code?", augustus 2003 op <http://www.agipb.be/vvj/deontologie.php>

Donkers, Henk en Willems, Jaap, *Journalistiek schrijven voor krant, vakblad en nieuwe media*, Coutinho, Bussum, 1998

Erasmus Hogeschool Brussel, *Bachelor Toegepaste taalkunde 2008-2009*, Brussel

Evers, Huub, 'Morele dilemma's' in Donkers, Henk en Willems, Jaap, *Journalistiek schrijven voor krant en vakblad*, Coutinho, Bussum, tweede druk, 2002

Gambier, Yves (ed.), *Communication audiovisuelle et transferts linguistiques - Audiovisual Communication and Language Transfers*, *Translatio* 14:3-4, 1998

Garzone, Giuliana, 'Quality and norms in interpretation' in Garzone, Giuliana en Viezzi, Maurizio (eds.), *Interpreting in the 21st century. Challenges and opportunities*, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 2002

Godyns, Rita, 'Talenknobbels gevraagd' in Evenepoel, Stefaan et al., *Hogeschool Gent. Studiewijzer 2008/2009 vertaalkunde*, Enschedé-Van Muysewinkel, Gent, december 2007

Hogeschool Antwerpen, *Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken – Infobrochure. Academiejaar 2008-2009*, Antwerpen

Hogeschool-Universiteit Brussel, *Taal & Letteren: Taal- en Letterkunde of Toegepaste Taalkunde 2008-2009*, Brussel

Horst, van der Peter, *Redactiewijzer*, Sdu Uitgevers Den Haag/Standaard Uitgeverij Antwerpen, 1999

Ivars, Amparo Jiménez, "Variedades de interpretación: modalidades e tipos/Interpreting Varieties: Modalities and Types", in *Herméneus*, TI, 4, 2002, p95-114

Jääskeläinen, Riitta, "Who Said What? A Pilot Study of the Hosts' Interpreting Performance on Finnish Breakfast Television", in *The Translator* 9:2, 2003, p307-323

Jereczek, Joanna , "Ce sens qui ne va pas de soi à travers le récit médiatique", in *Translation and Meaning* 6, Hogeschool Zuyd (of Translation and Interpreting), Maastricht, 2002, p355-360

Katan, David & Francesco Straniero-Sergio, "Look Who's Talking: The Ethics of Entertainment and Talkshow Interpreting", in Pym, Anthony (ed.), "Ethics and Translation", *The Translator* 7:2, 2001, p213-238

Katan, David & Francesco Straniero-Sergio, "Submerged Ideologies in Media Interpreting", in Calzada Pérez, María (ed.), *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology, Ideologies in Translation Studies*, St Jerome, Manchester, 2002, p131-144

Kaufmann, Francine, "Place et perspectives de l'interprétation dans les actualités radiophoniques" in Gambier, Yves (ed.), *Communication audiovisuelle et transferts linguistiques - Audiovisual Communication and Language Transfers*, Presses Universitaires du Septentrion, Lille, 1995, p363-375

Keeble, Richard, *Ethics for journalists*, Routledge, London, 2001

Kurz, Ingrid, "Getting the Message Across - Simultaneous Interpreting for the Media", in Snell-Hornby, Mary; Zuzana Jettmarová & Klaus Kaindl (eds.), *Translation as Intercultural Communication*, John Benjamins, Amsterdam, 1997, p195-206

Kurz, Ingrid, "Physiological Stress Responses during Media and Conference Interpreting", in Garzone, Giuliana & Maurizio Viezzi (eds.), *Interpreting in the 21st Century. Challenges and Opportunities*, John Benjamins, Amsterdam, 2002, p195-202

Kurz, Ingrid en Bros-Brann, Eliane, "L'interprétation en direct pour la télévision" in Gambier, Yves (red.), *Les transferts linguistiques dans les médias audiovisuels*, Villeneuve d'Ascq (Nord), Presses Universitaires du Septentrion, Lille, 1996, p207-216

Kurz, Ingrid en Pöchhacker, Franz, "Quality in TV interpreting", in Gambier, Yves (ed.), *Communication audiovisuelle et transferts linguistiques - Audiovisual Communication and Language Transfers*, Presses Universitaires Du Septentrion, Lille, 1995, p350-358

Leezenberg, Michiel en Vries, de, Gerard, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2001

Mestrum, Francine, "Untitled",

<http://www.emcinterpreting.org/resources/module1.htm>, geraadpleegd op 23 februari 2008

Mombaerts, Marc en Bergh, Van den Tania, *Even uw aandacht. Succesvol informatief presenteren*, Academia Press, Gent, 2005

Pharos et al, *Veldnormen voor de inzet van tolken in de gezondheidszorg*, 2005, http://www.ggd.nl/ggdnl/uploaddb/downl_object.asp?atoom=34171&VolgNr=267, geraadpleegd op 15 maart 2008

Pöchhacker, Franz, *Introducing Interpreting Studies*, Routledge, London, 2004

Remael, A, 'Cursus vertaalwetenschap', Hogeschool Antwerpen - HIVT, Antwerpen, 2006

Russo, Mariachara, "Media Interpreting: Variables and Strategies", in Gambier, Yves (ed.), *Communication audiovisuelle et transferts linguistiques - Audiovisual Communication and Language Transfers*, Presses Universitaires Du Septentrion, Lille, 1995, p343-349

Setton, Robin, "Context in simultaneous interpretation" in *Journal of Pragmatics* 38, 2006, p374-389 (www.sciencedirect.com)

Straniero Sergio, Francesco, "Norms and quality in media interpreting: the case of Formula One press-conferences" in *The Interpreter's Newsletter* 12, 2003, p135-174

Thiéry, Christopher, 'La responsabilité de l'interprète de conférence professionnel ou pourquoi nous ne pouvons pas écrire nos mémoires' op www.aiic.net, geraadpleegd op 30 maart 2008

Universiteit Gent, *Politieke wetenschappen, Communicatiewetenschappen, Sociologie. 2008*, <http://www.opleidingen.ugent.be/studiekiezer/nl/brochure/kbcomm.pdf>, geraadpleegd op 29 maart 2008

Vree, van, Frank, *De politiek van de openbaarheid. Journalistiek en publieke sfeer*, Historische Uitgeverij, Groningen, 2000

Vries, de Ton, *Communicatiewijzer. Handboek voor schriftelijk taalgebruik*, Prisma, Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht, 2004

Vrije Universiteit Brussel, “Bachelor in de communicatiewetenschappen”, <http://www.vub.ac.be/infoover/onderwijs/bama/of-commwet.html#waarom>, geraadpleegd op 29 maart 2008

Walle, Van de, Luc, “Zelfstandig communicatietrainer”, <http://www.lucvandewalle.be/>, geraadpleegd op 9 maart 2008

Wiertzema, Klaas, *Doelmatig communiceren: basisprincipes*, Coutinho, Bussum, 1994

Wiertzema, Klaas en Jansen, Patricia, *Communicatie en management. Spreken in het openbaar*, Pearson Education, Amsterdam, 2004

Wilson en Sperber, “Representation and relevance” in Kempson, R.M., *Mental representations: The interface between language and reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988, p133-153

Zwart, Hub ‘Journalistieke verantwoordelijkheid’ in Donkers, Henk en Willems, Jaap, *Journalistiek schrijven voor krant en vakblad*, Coutinho, Bussum, tweede druk, 2002